

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра: менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: «**Управління кредитним портфелем банку
(на матеріалах Хмельницького відділення №1
АТ «Ідея Банк»)**»

Виконала: студентка магістратури за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Шпуганич А.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник: кандидатка економічних наук,

Самарічева Т. А.

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Рецензент:

Бугерко Р. Д.

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2022 рік

Анотація

Шпуганич А.В. Управління кредитним портфелем банку (на матеріалах Хмельницького відділення №1 АТ «Idea Bank» (Ідея Банк)) – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2022. – 71 с.

В роботі розглянуто та узагальнено зміст понять «кредитний портфель комерційного банку», «управління кредитним портфелем банку». Охарактеризовано значення та послідовність здійснення управління кредитним портфелем банку. Систематизовано найбільш поширені методичні підходи, методи та показники визначення ефективності управління кредитним портфелем банку.

Охарактеризовано процес управління кредитним портфелем АТ «Idea Bank» та основні елементи системи такого управління. Виділено керуючу підсистему управління кредитним портфелем, – це спеціальні структурні підрозділи банку, зокрема: Наглядова Рада Банку, Правління, Комітет із Управління Активами, Пасивами і Тарифами (КУАПіТ), Кредитний комітет, Комітет із управління операційними ризиками, Комітет кредитного ризику, а також Департамент управління ризиками.

Досліджено динаміку та структуру кредитного портфеля банку як об'єкта управління, в якому переважає споживче кредитування фізичних осіб, що є найбільш прибутковим сегментом банківської діяльності. Встановлено характерні риси кредитних продуктів АТ «Ідея Банк»: простота отримання кредиту, швидке рішення по кредиту, переважно беззаставні кредити, високі відсоткові ставки за кредитами.

Проведено аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності банку, що засвідчив ефективне управління діяльністю банку. Здійснено оцінку дотримання банком нормативів кредитного ризику встановлених НБУ. Досліджено показники ефективності управління

кредитним портфелем АТ «Ідея Банк» та виявлено зниження якості кредитного портфеля банку, що підтверджує зміна таких показників, як: частки дефолтних активів, частки якісних позик, частки списаних позичок, частки резервів під очікувані кредитні збитки в кредитному портфелі, коефіцієнта покриття кредитного ризику капіталом банку.

Запропоновано напрями підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку. На основі побудови лінійної оптимізаційної моделі обґрунтовано оптимізаційну структуру кредитного портфеля АТ «Ідея Банк», що забезпечить зниження кредитного ризику та одночасну максимізацію доходу від кредитних операцій, що позитивно відобразиться на загальних показниках ефективності діяльності банку.

Ключові слова: комерційний банк, кредитні операції, кредитний ризик, нормативи кредитного ризику встановлені НБУ, кредитний портфель банку, управління кредитним портфелем банку.

Abstract

Shpuganych A.V. Management of the bank's loan portfolio (on the materials of the Khmelnytsky branch № 1 JSC "Idea Bank") - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Master's work for obtaining the educational degree of master in the specialty 072 Finance, Banking and Insurance. - Khmelnytsky University of Management and Law named after Leonid Yuzkov, Khmelnytsky, 2022. – 71 p.

The paper considers and summarizes the content of the concepts "commercial bank loan portfolio", "bank loan portfolio management". The significance and sequence of the bank's loan portfolio management are described. The most common methodological approaches, methods and indicators for determining the effectiveness of the bank's loan portfolio management are systematized.

The process of managing the loan portfolio of JSC "Idea Bank" and the main elements of such a management system are described. The loan portfolio

management subsystem is dedicated to the bank's special structural subdivisions. The dynamics and structure of the bank's loan portfolio as an object of management, which is dominated by consumer lending to individuals, which is the most profitable segment of banking. Characteristic features of JSC "Idea Bank" credit products have been established: ease of obtaining a loan, quick loan decision, mostly unsecured loans, high interest rates on loans.

An analysis of the main financial and economic indicators of the bank, which showed the effective management of the bank. An assessment of the bank's compliance with credit risk standards set by the National Bank of Ukraine was performed. The indicators of loan portfolio management of JSC "Idea Bank" were studied and the quality of the bank's loan portfolio was reduced, which confirms the change in such indicators as: shares of default assets, shares of quality loans, shares of written-off loans, shares of reserves for expected loan losses in the loan portfolio, ratio credit risk coverage with bank capital.

The directions of increase of efficiency of management of a credit portfolio of bank are offered. Based on the construction of a linear optimization model, the optimization structure of the loan portfolio of JSC "Idea Bank" is substantiated, which will reduce credit risk and simultaneously maximize income from credit operations, which will have a positive impact on the overall performance of the bank.

Key words: commercial bank, credit operations, credit risk, credit risk standards set by the National Bank of Ukraine, bank loan portfolio, bank loan portfolio management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	6
1.1. Сутність управління кредитним портфелем банку, його значення та послідовність здійснення.....	6
1.2. Методичний інструментарій визначення ефективності управління кредитним портфелем банку.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ АТ «ІДЕЯ БАНК».....	20
2.1. Характеристика управління кредитним портфелем банку.....	20
2.2. Оцінка ефективності управління кредитним портфелем банку.....	36
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ АТ «ІДЕЯ БАНК».....	46
3.1. Впровадження перспективних методів управління кредитним портфелем банку.....	46
3.2. Оптимізація структури кредитного портфеля банку в контексті підвищення ефективності управління кредитною діяльністю.....	55
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми. Банківське кредитування є важливим напрямом здійснюваних комерційним банком активних операцій, адже саме кредитний портфель становить найбільшу складову частину його активів. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів, що має свій рівень дохідності та ризику. Тому для забезпечення стабільного прибутку банківської установи від кредитних операцій та ефективного розміщення кредитних ресурсів, банки зобов'язані проводити ефективну та гнучку систему управління кредитним портфелем із використанням прогресивних досягнень ризик-менеджменту. Досягнути цього можна за допомогою вивчення теоретичних і практичних питань управління кредитним портфелем комерційного банку.

Теоретичні та методичні основи управління кредитним портфелем комерційного банку у своїх працях досліджували такі вітчизняні вчені та економісти як: Ю.В. Бугель [8-10], Н.І. Демчук [14], Л.Л. Калініченко [24], В.В. Коваленко [26], В.В. Масалигіна [33], В.В. Пірог [38], Л.О. Примостка [41], Н.В. Рогожнікова [58], Є.Г. Рясних [59], Ю.В. Серик [61], П.М. Чуб [68].

Однак, незважаючи на досить велику кількість публікацій з даної проблеми, потребують додаткового вивчення окремі теоретичні та практичні аспекти оцінки ефективності управління кредитним портфелем комерційного банку. Вищезазначене зумовлює актуальність та прикладне значення обраної теми дослідження.

Мета та завдання роботи. Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк».

Для досягнення поставленої мети в магістерській роботі були поставлені та послідовно вирішені такі **завдання:**

- визначити сутність управління кредитним портфелем банку, його

значення та послідовність здійснення;

- дослідити методичний інструментарій визначення ефективності управління кредитним портфелем банку;

- охарактеризувати процес та основні елементи управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк»;

- оцінити ефективність управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк»;

- обґрунтувати доцільність впровадження перспективних методів управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк»;

- оптимізувати структуру кредитного портфеля АТ «Ідея Банк».

Об'єктом дослідження є фінансові відносини у системі управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк».

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк».

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використана система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: абстрактно-логічний (для аналізу наукової літератури), декомпозиції (для розкриття мети дослідження і постановки завдань), аналізу та синтезу (для дослідження основних фінансово-економічних показників банку, показників стану, якості та динаміки кредитного портфеля банку тощо), порівняння (для характеристики кредитних продуктів банку), коефіцієнтний метод (для оцінки ефективності управління кредитним портфелем банку), лінійне програмування (для побудови оптимізаційної моделі структури кредитного портфеля АТ «Ідея Банк»); теоретичного узагальнення (для формування висновків).

Інформаційною базою магістерської роботи слугували дані законодавчих та нормативних документів, первинного бухгалтерського обліку та фінансової звітності АТ «Ідея Банк», підручників та навчальних посібників з фінансів, банківської справи, банківського менеджменту, наукової періодики.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень та деякі положення роботи обговорювалися й отримали позитивні відгуки на Всеукраїнській науково-практичній інтернет конференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку» (м. Житомир, 27 жовтня 2021 р.) [69] та Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 21 січня 2022 р.). За результатами дослідження була підготовлена наукова стаття «Оцінка ефективності управління кредитним портфелем банку: теорія та практика» і прийнята до друку у Випуску 1 (68) науково-виробничого журналу «Бізнес-навігатор» (2022).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг роботи становить 64 сторінки. Робота містить 5 додатків на 7 сторінках. Список використаних джерел налічує 69 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Сутність управління кредитним портфелем банку, його значення та послідовність здійснення

В сучасних умовах розвитку банківської системи трансформація підходів до управління кредитним портфелем комерційного банку набуває особливої актуальності, оскільки саме кредитні операції займають чільне місце в структурі активів банку. Від якісної організації кредитних послуг прямо залежить стабільність та прибутковість діяльності комерційного банку. Все це зумовлює необхідність теоретичного визначення сутності управління кредитним портфелем комерційного банку.

Для початку з'ясуємо суть управління, як зазначає В. Коваленко, у теоретичному аспекті поняття управління передбачає перетворення інформації про стан об'єкта в командну інформацію від суб'єкта, а його ефективність визначається адекватністю дій управління щодо об'єкта управління [26, с. 60]. Тобто управління слід розглядати як цілеспрямований та регламентований чи довільний вплив суб'єктів управління на об'єкти заради досягнення мети.

Розглядаючи управління кредитним портфелем комерційного банку з точки зору системного підходу, тобто як систему в якій є керуюча та керована підсистеми найбільш влучно трактують дане поняття В. Масалигіна та А. Деркач, а саме, як процес реалізації управлінського впливу керуючої підсистеми банку (кредитний та юридичний департамент, служба безпеки, управління ризик-менеджменту) на керовану підсистему (кредитний портфель) з метою максимізації прибутку, підтримання ліквідності та мінімізації ризиків кредитної діяльності з використання загальних і специфічних методів управління та дотриманням принципів управління [33, с. 151].

За таким підходом кредитний портфель комерційного банку виступає об'єктом управління та потребує більш детального аналізу його сутності. Якщо проаналізувати позиції різних авторів щодо визначення суті кредитного портфеля комерційного банку, то можна зробити висновок про відсутність широкого розмаїття підходів до розуміння змісту даної дефініції. Зазвичай найбільш поширеним способом визначення сутності кредитного портфеля банку є підхід, згідно якого під ним розуміють сукупність наданих комерційним банком позичок.

Так, на думку проф. В. Міщенко, кредитний портфель – це сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу [3, с. 242]. В аналогічний спосіб формулює визначення кредитного портфеля і проф. Л. Примостка, з точки зору якої кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів [41, с. 125]. Так само визначають кредитний портфель Є. Рясних, А. Пономарьов, М. Микитин, а саме як «...сукупність кредитів, наданих банком на певну дату з метою одержання доходу у вигляді відсотків [59, с. 146].

Ще більш просте формулювання висвітлено у праці колективу авторів під керівництвом проф. А. Грязнової, з точки зору яких кредитний портфель – це сукупність кредитів, наданих банком [67, с. 458]. Дещо складніший підхід пропонують проф. М. Лапуста і проф. П. Нікольський, на думку яких кредитний портфель – це сукупність вимог банку за кредитами, які класифіковані за критеріями, пов'язаними із різними факторами кредитного ризику або способами захисту від нього [63, с. 216]. Так само Л. Калініченко і Т. Горбунова пропонують під кредитним портфелем розуміти сукупність кредитів структурованих за терміном, валютою, ступенем ризику з метою отримання дохідності наданих банком усім суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою отримання прибутку [24, с. 697].

В широкому та вузькому значеннях розглядає кредитний портфель П. Чуб, зокрема в широкому значенні як комплексний інструмент управління (активами і пасивами) банку; у вузькому – набір кредитних інструментів для

досягнення таких цілей, як: високий рівень доходу в поточному періоді; високий темп приросту очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі; мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту податкових пільг [68, с. 6].

Слід відзначити, що кредитний портфель банку не може ефективно існувати без відповідного управління ним. Оскільки поняття «управління» передусім означає безпосередній вплив на досліджуваний об'єкт для досягнення визначеної мети. Тому в даному аспекті, важливо акцентувати увагу на основному призначенні такого управління. Н. Демчук наголошує на тому, що головним завданням ефективного управління кредитним портфелем банку є забезпечення реалізації поточних цілей і бізнес-планів банку для досягнення стратегічних цілей, запровадження відповідної політики, застосування методів, засобів керування й контролю над ризиками, які генеруються зовнішнім середовищем, структурою активів і пасивів та бізнес-процесами банку [14, с. 1049].

Впродовж зазначеному, можна сформулювати основне призначення процесу управління кредитним портфелем для комерційного банку, що полягає у: забезпеченні високого рівня доходу в поточному періоді та швидкого темпу прогнозованого доходу в довгостроковій перспективі, мінімізації рівня ризиків кредитного портфеля, дотриманні необхідної ліквідності кредитного портфелю.

Враховуючи наведені визначення, можна сформулювати сутність кредитного портфеля як сукупності наданих банком позичок, сформовану з метою отримання прийняттого рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку при мінімальному рівні кредитного ризику. У цьому визначенні відображені три ключові взаємопов'язані між собою аспекти банківської діяльності, а саме – дохідність, ліквідність і ризик. Ці параметри доцільно аналізувати та управляти ними не так з точки зору окремих наданих банком позичок у відносинах із конкретними клієнтами, як

із позицій усієї сукупності виданих кредитів в рамках кредитного портфеля банку. Тому кредитний портфель має розглядатися банком як єдиний об'єкт управління зі своєю структурою, класифікованою за типами позичальників, напрямками вкладень, умовами кредитування, видами кредитів та із відповідним рівнем дохідності та кредитного ризику.

Крім того дослідження економічного змісту управління кредитним портфелем комерційного банку ґрунтується на визначенні принципів, методів, способів, послідовності етапів, підходів та факторів впливу на прийняття управлінських рішень.

Прихильником процесного підходу до визначення управління кредитним портфелем є П. Чуб, який пропонує розглядати управління кредитним портфелем комерційного банку як процес, що складається з п'яти послідовних етапів: вибір кредитної політики; аналіз ринку кредиторів; формування кредитного портфеля; перегляд кредитного портфеля; оцінка ефективності кредитного портфеля [68, с. 6]. Розглядаючи управління кредитним портфелем банку як процес В. Масалигіна та А. Деркач, дещо по іншому виділяють етапи такого процесу, зокрема – збір і аналітична обробка інформації; вибір критеріїв для диверсифікації позик; встановлення лімітів кредитування; контроль якості кредитного портфеля; оцінка ефективності кредитного портфеля [33, с. 149].

Етапи управління кредитним процесом досліджує і О. Дзюблюк, розглядаючи етап вибору методів впливу на кредитний ризик, де відзначає «...вимоги щодо надання забезпечення — це метод впливу на кредитний ризик, що дозволяє банку у разі неповернення позички повністю або частково компенсувати витрати за кредитними операціями» [15, с. 113—114].

Враховуючи вищезазначене вважаємо, що процес управління кредитним ризиком – це послідовність цілеспрямованого впливу керуючої системи на керовану, впродовж реалізації якого банк ідентифікує ризикоутворюючі фактори виникнення структурних компонент кредитного ризику, оцінює їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює ризикові

позиції з метою його мінімізації, забезпечення ліквідності, дохідності та надійності кредитного портфеля. На основі такого визначення можна виділити основні етапи здійснення управління кредитним портфелем банку (рис. 1.1).

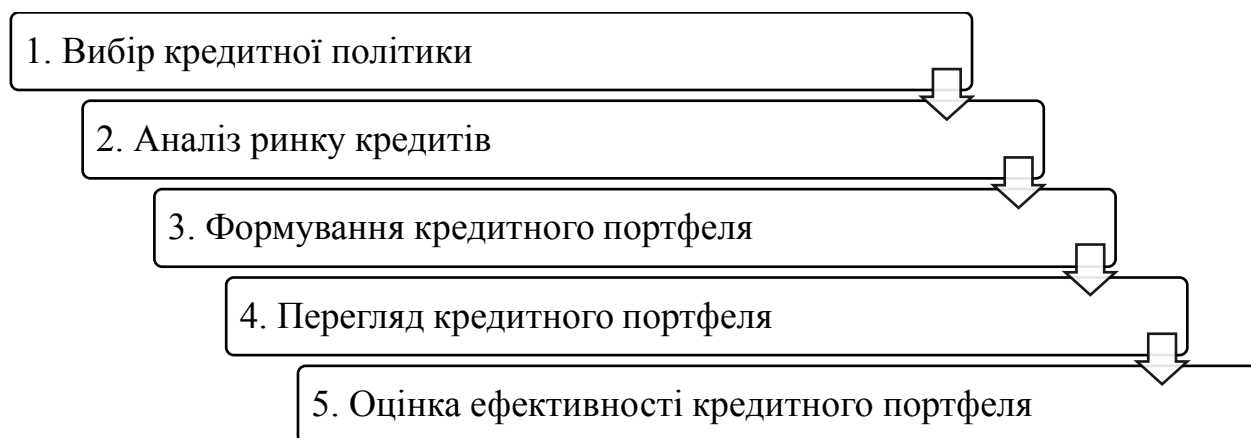

Рисунок 1.1 – Послідовність здійснення управління кредитним портфелем банку

*Примітка. Складено автором за даними [26; 33; 68].

Методичний підхід до визначення досліджуваного поняття використовують у своїй праці І. Семенча й А. Ткачова, в якій вказано, що управління кредитним портфелем комерційного банку здійснюється за допомогою традиційного та нетрадиційного підходів. Традиційний підхід (ґрунтується на неформалізованих філософських методах) використовує у розрахунках коефіцієнтний аналіз; функціонує в будь-якому середовищі; є простим, швидким і дешевим у застосуванні. Нетрадиційний підхід (ґрунтується на загальноприйнятих методах пізнання) використовує в розрахунках теорію ймовірності, статистику, економетрію; функціонує в стабільному «ідеальному» ринковому середовищі; є складнішим, повільнішим і дорожчим у застосування у порівнянні з традиційним [60].

Чимало науковців у своїх дослідженнях пов'язують управління кредитним портфелем комерційного банку з мінімізацією кредитного ризику. Так, Ю. Серик зазначає, що управління кредитним портфелем комерційного

банку, в першу чергу, пов'язано з ризикованістю проведення кредитних операцій та має за мету балансування та стримування ризику усього портфеля, контроль структури кредитного ризику, що притаманний тим чи іншим ринкам, клієнтам, позичковим інструментам, кредитам і умовам діяльності [61, с. 71]. Н. Рогожкіна наголошує про схильність портфеля банківських позичок до всіх видів ризику, які супроводжують фінансову діяльність, зокрема: ризику ліквідності, ризику процентних ставок, кредитному ризику [58, с. 31]. Тим самим підтверджується теза про доцільність управління кредитним портфелем на основі застосування різноманітних методів і способів мінімізації кредитного ризику.

Більш комплексно із застосуванням системного підходу, трактує суть управління кредитним портфелем комерційного банку В. Коваленко та відзначає, що таке управління – це сукупність цілей, принципів, функцій, методів, інструментів і специфічних прийомів цілеспрямованого безперервного впливу керуючої підсистеми на керовану для своєчасної оцінки та моніторингу кредитного портфеля з метою мінімізації кредитних ризиків та досягнення заданих параметрів доходності від кредитної діяльності банку [26, с. 61-62]. Слід вказати, що таке визначення є найбільш повним та вичерпним і характеризує усі аспекти управління кредитним портфелем банку. Поняття управління кредитним портфелем банку найкращим чином ілюструє його модель (Додаток А).

Таким чином, управління кредитним портфелем банку слід визначати як скоординовану послідовність дій у сфері розробки та реалізації кредитної політики, організації кредитного процесу на основі безпосереднього впливу на кредитний портфель для досягнення мети банку відповідно до його кредитної стратегії. До основних елементів системи управління кредитним портфелем комерційного банку слід віднести організаційну структуру управління кредитним портфелем; стратегії і тактики кредитної політики; внутрішні нормативні документи, що регламентують кредитний процес; кредитний портфель банку.

1.2. Методичний інструментарій визначення ефективності управління кредитним портфелем банку

Ефективність управління кредитним портфелем банку передбачає таку організацію процесу кредитування, де системно враховані всі фактори, що впливають на кредитний процес у межах сучасної наукової концепції банківського менеджменту. При цьому важливо дослідити методичний інструментарій оцінки ефективності даного управління, який дасть змогу проаналізувати вплив кожного із таких факторів.

Для оцінки якості управління кредитним портфелем банківських установ зручно використовувати коефіцієнтний метод, перевагами якого є простота і наглядність. Аналіз ефективності управління кредитним портфелем здійснюється за такими блоками: визначається характеристика кредитного портфеля з погляду кредитного ризику; надається характеристика кредитного портфеля з погляду доходності [22].

Слід відзначити, що між якістю кредитного портфеля та рівнем кредитного ризику існує тісна залежність: чим вищий рівень ризику, тим нижчий рівень якості кредитного портфеля. При здійсненні контролю за якістю кредитних операцій необхідно звернути увагу на рівень ризикованості по кожному виданому кредиту. При надмірному кредитному ризику кредити можуть поділятися на такі групи:

- кредити з підвищеним ризиком, коли міра захисту банківської установи недостатня, тому що позичальник має невеликі можливості повернути кредит, або банк має низьку якість забезпечення виданого кредиту;
- сумнівні кредити, коли для банківської установи дуже висока ймовірність отримання збитків по наданих кредитах;
- збиткові кредити – це кредити, які банк уже не може повернути.

У теорії кредитування обґрунтовано кілька коефіцієнтів ефективності управління портфелями активів, які використовуються для прийняття

управлінських рішень в процесі управління кредитними портфелями. У загальному коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банку є відношенням різниці між дохідністю портфеля (реальною або очікуваною) та ставкою без ризику до показника, який відображає ризик портфеля. Це коефіцієнти Шарпа, Трейнора, коефіцієнт відносної дюрації, які загалом мають однакову структуру, але відрізняються за способами вимірювання ризикованості кредитного портфеля.

Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банку визначається за формулою [41]:

$$kC = \frac{d - r_0}{IR}, \quad (1.1)$$

де kC – коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем;

d – дохідність портфеля;

r_0 – ставка без ризику;

IR – показник ризику кредитного портфеля.

Показник ризику кредитного портфеля обчислюють як відношення розрахункового значення резерву під нестандартну заборгованість за кредитними операціями банку до вартості всього кредитного портфеля [41]:

$$IR = \frac{R}{V} \times 100\%, \quad (1.2)$$

де IR – показник ризику кредитного портфеля;

R – розрахункове значення резерву під нестандартну заборгованість за кредитними операціями банку;

V – обсяг кредитного портфеля банку.

Слід відзначити, що безризикова кредитна ставка r_0 показує рівень дохідності портфеля, сформованого наданням кредитів тільки першокласним позичальникам із рейтингом, наприклад, ААА за системою Standard&Poors, а назва «ставка без ризику» є досить умовною та значить не абсолютну відсутність ризику, а лише його мінімальний рівень. Як правило, така ставка дорівнює базовій ставці, яка діє на даному кредитному ринку (LIBOR,

prime-rate, ставка рефінансування, ставка за цінними паперами уряду), хоча в окремих випадках може й відрізнятися від неї [11].

Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем може бути використаний банком у процесі як перспективного, так і ретроспективного аналізу. Перспективний аналіз проводиться на стадії формування кредитного портфеля і дозволяє порівняти ефективність різних варіантів розміщення ресурсів та оптимізувати кредитний портфель з погляду співвідношення доходу та ризику. Ретроспективний аналіз дозволяє оцінити результати управління кредитним портфелем банківської установи. За результатами такого аналізу виявляють динаміку ефективності кредитного портфеля та її відповідність стратегії управління банком [11].

Основними показниками ефективності діяльності банківських установ, що відображаються у їх річній фінансовій звітності є: прибуток, доходність активів (ROA), доходність капіталу (ROE), ефективність ведення бізнесу (CIR), показник достатності капіталу згідно з Базелем II, показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ. На нашу думку вказані показники доцільно використовувати також при оцінці ефективності управління кредитним портфелем банку, оскільки саме кредити складають найбільшу питому вагу у активах комерційних банків.

Охарактеризуємо детальніше кожен із названих показників. Так, рівень адекватності капіталу, або показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ (економічний норматив Н2) відображає здатність банку своєчасно та в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що випливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. Чим вище значення даного показника, тим більша частка ризику, що її беруть на себе власники банку. І навпаки, чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе кредитори та вкладники банку. Нормативне значення коефіцієнта Н2 для діючих банків повинно бути не менше 10%. [51].

У світовій практиці норма прибутку на капітал (ROE – Return on Equity) є основним показником ефективності діяльності банку. Цей показник характеризує ефективність використання капіталу і розраховується як відношення прибутку банку після оподаткування на звітну дату до середньої вартості балансового капіталу за відповідний період і виражається у відсотках [52], або як відношення чистого прибутку до балансового капіталу [1]. Даний коефіцієнт показує, скільки чистого прибутку припадає на 1 грн капіталу банку і характеризує економічну віддачу капіталу. Банк працює ефективно в тому разі, коли значення показника не менше 15 %.

Ще одним показником ефективності діяльності банку є рентабельність активів (ROA – Return on Assets), що визначається відношенням прибутку банку після оподаткування на звітну дату до середньої вартості використовуваних банком активів за відповідний період і виражається у відсотках [52], або відношенням чистого прибутку до сукупних активів банку, тобто до ресурсів, що управляються. Даний показник відображає внутрішню політику банку, професіоналізм його менеджерів, які підтримують оптимальну структуру активів і пасивів з погляду доходів і витрат [1]. Тому у світовій практиці багато спеціалістів вважають ROA найкращим показником для оцінювання ефективності роботи менеджерів банку, причому банк ефективно використовує наявні ресурси в тому випадку, коли значення показника не менше 1 %.

Cost Income Ratio (CIR) – показник, який характеризує ефективність ведення бізнесу. Розраховується як відношення витрат (операційних витрат) банку за звітний період до операційного прибутку (операційних доходів) та виражається у відсотках. Якщо показник CIR перевищує 100%, це означає, що банк веде збиткову діяльність. Прийнятним для банківської практики є значення показника CIR не більше 50%.

Коефіцієнт достатності капіталу комерційного банку відповідно до вимог Міжнародної конвергенції вимірювання капіталу та стандартів капіталу: нові підходи (Basel II Framework. International Convergence of

Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework), прийнятої Базельським комітетом по банківському нагляду в 2004 році визначає мінімальні вимоги щодо загального показника адекватності капіталу, визначені Базельською угодою: для загального показника адекватності – 8% [55].

Вагому роль у процесі застосування методичного інструментарію оцінювання якості кредитного портфеля та управління кредитним ризиком комерційного банку відведено оцінці кредитної діяльності банку з погляду виконання економічних нормативів НБУ (рис. 1.2.).

Рисунок 1.2 – Нормативи кредитного ризику в складі економічних нормативів НБУ

*Примітка. Складено автором за даними [38; 45; 50; 51].

Представлені на рисунку 1.2. економічні нормативи встановлені НБУ та їх допустимі критерії [45] дають змогу кількісно визначити рівень кредитного ризику прийняттого для банку, забезпечують мінімізацію рівня ризику та є обов'язковими до виконання всіма банківськими установами.

Традиційний та нетрадиційний підходи до управління кредитним портфелем банку виділяє П. Чуб [68, с. 4]. Він обґрунтував, що основним методом, який використовується при традиційному підході управління кредитним портфелем є аналіз показників. До складу даного методу, науковець відносить п'ять груп показників [68, с. 9], що дозволяють банку як кількісно, так і якісно оцінити роботу з управління власним кредитним портфелем:

- 1) обов'язкові показники кредитного ризику, встановлені НБУ;
- 2) агреговані показники якості управління кредитним портфелем;
- 3) показники достатності резервів банку для покриття збитків;
- 4) показники дохідності кредитного портфеля;
- 5) показники, що вимірюють вплив змін процентних ставок на чистий процентний дохід банку та дохідність кредитного портфеля.

Перелік показників, що відносяться до кожної з таких груп та їх нормативні значення відображено в табл. 1.2.

Таблиця 1.1. Показники визначення ефективності управління кредитним портфелем банку за традиційним підходом

№ з/п	Показники	Нормативні значення показників, %
1	2	3
1.	<i>Нормативи НБУ</i>	
1.1.	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);	≤ 25
1.2.	Норматив великих кредитних ризиків (Н8);	≤ 800
1.3.	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9);	≤ 25
2.	<i>Агреговані показники якості</i>	
2.1.	Коефіцієнт кредитної активності (Кредитний портфель / Активи);	≤ 65 (80)
2.2.	Показник частки кредитного портфеля у сукупних зобов'язаннях (Кредитний портфель / Зобов'язання);	≤ 75 (100)
2.3.	Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом (Капітал / Кредитний портфель);	≤ 25
2.4.	Коефіцієнт темпу росту кредитного портфеля.	-

Продовження табл. 1.1

1	2	3
3.	<i>Показники достатності резервів банку</i>	
3.1.	Коефіцієнт захищеності кредитного портфеля резервом (Резерви за позичками / Кредитний портфель);	≤ 5 (10)
3.2.	Коефіцієнт покриття кредитного ризику капіталом банку (Кредитний ризик / Капітал);	≤ 30
3.3.	Показник частки якісних позичок в кредитному портфелі ("Якісні позички" / Кредитний портфель);	≥ 60 (80)
3.4.	Показник частки проблемних позичок в кредитному портфелі ("Проблемні позички" / Кредитний портфель);	≤ 10 (5)
3.5.	Коефіцієнт покриття збиткових позичок резервом (Резерви за позичками / Позички, що не приносять дохід);	≥ 70 (100)
3.6.	Показник частки списаних позичок в кредитному портфелі (Списані позички / Кредитний портфель);	$\leq 1,5$
3.7.	Коефіцієнт частки списаних позичок в проблемних позичках (Списані позички / Проблемні позички).	Чим вище, тим краще
4.	<i>Показники дохідності кредитного портфеля</i>	
4.1.	Показник прибутковості кредитного портфеля (Процентна маржа за позичками / Кредитний портфель);	Чим вище, тим краще
4.2.	Показник потенційного росту кредитного портфеля (Процентна маржа за позичками / Капітал);	≥ 15
4.3.	Показник дохідності кредитів, що приносять дохід (Отримані проценти за позичками / Позички, що приносять дохід);	Чим вище, тим краще
4.5.	Показник прибутковості кредитів, що приносять дохід (Процентна маржа за позичками / Позички, що приносять дохід);	Чим вище, тим краще
4.6.	Коефіцієнт частки позичок, що не приносять доходу у активах (Позички, що не приносять дохід / Активи);	≤ 10 (5)
4.7.	Коефіцієнт частки позичок, що не приносять доходу у кредитному портфелі (Позички, що не приносять дохід / Кредитний портфель);	Чим вище, тим краще
4.8.	Коефіцієнт частки пролонгованих кредитів у кредитному портфелі (Пролонгована заборгованість / Кредитний портфель);	≤ 15 (10)
4.9.	Коефіцієнт частки прострочених кредитів у кредитному портфелі (Прострочена заборгованість / Кредитний портфель).	≤ 10 (5)

*Примітка. Складено автором за даними [45; 68, с. 9-10].

В основі визначення нетрадиційного підходу П. Чуб [68, с. 4] відносить об'єктивні результати, отримані за допомогою економіко-математичних методів та моделей. Він доводить доцільність використання сучасної портфельної теорії при управлінні кредитним портфелем банку за допомогою імітаційного моделювання, зокрема, моделей Г. Марковіца і У. Шарпа, використовуючи показники, що оцінюють ефективність управління кредитним портфелем банку, а саме: коефіцієнти Трейнора, Шарпа, Йенсена, Модільяні, КДЕФ.

Іноземні банки використовують спеціальні методи оцінки кредитного ризику для визначення ефективності управління кредитним портфелем, що є сукупністю оціночних показників кредитоспроможності позичальника. Так, англійські клірингові банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу по кредиту із використанням методик "PARSEL" і "CAMPARI".

Методика "PARSEL" включає [7, с. 89]:

- P (Person) – інформація про особу потенційного позичальника;
- A (Amount) – обґрунтування суми затребуваного кредиту;
- R (Repayment) – здатність анулювання;
- S (Security) – оцінка виконання;
- E (Expediency) – доцільність позики;
- R (Remuneration) – компенсація відсотків банку за ризик надання кредиту.

Методика "CAMPARI" більш розширена в системі оцінки [7, с. 89]:

- C (Character) – репутація позичальника;
- A (Ability) – оцінка бізнесу позичальника;
- M (Means) – перевірка необхідності звертання за кредитом;
- P (Purpose) – ціль кредиту;
- A (Amount) – обґрунтування мети кредиту;
- R (Repayment) – спроможність виплати;
- I (Insurance) – спосіб страхування кредитного ризику.

Використовуючи вказані методики, зарубіжні банки мінімізують кредитний ризик, чітко організують кредитний процес, домагаючись найкращої якості кредитного портфеля.

Таким чином, дохідність, ліквідність і ризик є основними параметрами управління кредитним портфелем банку, а отже і за співвідношенням цих показників визначається ефективність кредитної діяльності банківської установи. В даному аспекті головна мета процесу управління кредитним портфелем банку полягає в забезпеченні максимальної дохідності за певного рівня ризику.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ АТ «ІДЕЯ БАНК»

2.1. Характеристика управління кредитним портфелем банку

Управління кредитною діяльністю – одна з найважливіших складових банківського менеджменту. Вона безпосередньо впливає на ефективність діяльності банку, його реальні можливості працювати в сучасному конкурентному середовищі. Основна мета кредитної політики АТ «Ідея Банк» полягає в тому, щоб організувати ефективне розміщення коштів банку в кредити і при цьому забезпечити: оптимальний рівень кредитного ризику; ліквідність; одержання прибутку від позичкових операцій; відповідність діяльності банку потребам економічної політики держави тощо.

Слід вказати, що Акціонерне Товариство «Ідея Банк», скорочено – АТ «Ідея Банк» (далі по тексті - «Банк») працює на банківському ринку з 1989 року, його діяльність ґрунтується на чинному законодавстві [43; 44; 48; 49] та ліцензіях, виданих Національним банком України. Відповідно до своєї бізнес-моделі АТ «Ідея Банк» є роздрібним банком, надаючи широкий перелік фінансових послуг клієнтам – фізичним особам та фізичним особам-підприємцям. Банк також надає послуги юридичним особам. Послуги банку надаються через власну мережу відділень, банкоматів, партнерів, а також digital канали (Інтернет-банкінг) та мобільний додаток O.Bank.

Основою організаційної структури управління кредитним портфелем Банку є принцип розмежування компетенцій між його структурними підрозділами, що полягає в чіткому розмежуванні повноважень керівників різного рангу надання кредиту, змінах умов кредитної угоди залежно від розміру кредиту, ступеня ризикованості та інших характеристик. За таких обставин наявність в організаційній структурі АТ «Ідея Банк» відповідного підрозділу, а саме Комітету кредитного ризику, який координує роботу з проблемними кредитами є конкурентною перевагою банку та сприяє

підвищенню якості його кредитного портфеля. Діяльність даного комітету дає змогу банку значно скоротити прострочену заборгованість, знизити витрати та підвищити прибутковість.

Впродовж зазначеному доцільно детальніше розглянути організаційну структуру АТ «Ідея Банк» та охарактеризувати функціонування структурних підрозділів, що здійснюють функції управління кредитним портфелем і по своїй суті виступають керуючою підсистемою такого управління. Організаційна структура АТ «Ідея Банк» (Додатку Б) включає Головний банк та 82 відділення. Відділення є повноправними представниками Банку у регіонах, провідниками єдиної банківської стратегії розвитку, підпорядковані Департаменту роздрібного продажу, основним завданням якого є залучення і обслуговування клієнтів шляхом територіального наближення до них з метою забезпечення реалізації планів продажу банківських продуктів і послуг, визначених для даного відділення.

Управління кредитним ризиком займає чільне місце в загальному управлінні ризиками та управлінні кредитним портфелем АТ «Ідея Банк». Метою політики управління ризиками є їхня ідентифікація, оцінка, аналіз, моніторинг та управління. Реалізовується вона через упровадження засобів контролю за ризиками, встановлення лімітів їхнього допустимого рівня, здійснення постійного моніторингу та контролю за дотриманням установлених тригерів та бенчмарків, а також через проведення періодичного стрес-тестування.

АТ «Ідея Банк» здійснює комплексне управління ризиками, що обумовлено політикою Банку, яка щороку переглядається Правлінням та затверджується Наглядовою радою Банку. Ліміти ризиків встановлюються для кредитного ризику, ринкового ризику та ризику ліквідності. Рівень ризику утримується у межах затверджених лімітів.

Загальну відповідальність за встановлення та затвердження цілей у сфері управління ризиками та капіталом несе Наглядова Рада Банку. При цьому, Банк має окремі незалежні підрозділи, які відповідають за управління

ризиками та їхній контроль. За управління ризиками в Банку відповідають такі колегіальні органи: Правління, Комітет із Управління Активами, Пасивами і Тарифами (КУАПіТ), Кредитний комітет, Комітет із управління операційними ризиками, Комітет кредитного ризику, а також Департамент управління ризиками, Служба комплаєнс-контролю.

У Банку створено Департамент управління ризиками, в якому зосереджені функції з управління ризиками та який відповідає за розроблення та впровадження внутрішніх процедур управління ризиками, інформує керівництво про ризики, прийнятність їхнього рівня та надає пропозиції щодо необхідності прийняття керівництвом відповідних рішень.

АТ «Ідея Банк» організовує систему управління ризиками, яка ґрунтується на розподілі обов'язків між підрозділами Банку із застосуванням моделі трьох ліній захисту:

- перша лінія – на рівні бізнес-підрозділів Банку та підрозділів підтримки діяльності Банку, які приймають на себе ризики та несуть відповідальність за них, а також подають звіти щодо поточного управління ризиками;

- друга лінія – на рівні підрозділів з управління ризиками та підрозділу з управління комплаєнс-ризиком, які здійснюють контроль та управління ризиками в Банку;

- третя лінія – на рівні Служби внутрішнього аудиту, яка здійснює перевірку та оцінку ефективності функціонування системи управління ризиками.

У Банку також створено Службу комплаєнс-контролю, основним завданням якої є управління комплаєнс-ризиком, контроль за дотриманням Банком вимог законодавства та внутрішніх нормативно-правових документів Банку, контроль за конфліктами інтересів, що виникають у Банку.

Основні повноваження Служби внутрішнього аудиту: оцінка якості, правильності та достовірності управлінської, статистичної звітності щодо кредитного ризику, надання оцінки ефективності систем управління

кредитним ризиком та внутрішнього контролю, оцінка повноти сформованих під кредитний ризик резервів та інші повноваження, надані Службі внутрішнього аудиту Наглядовою Радою Банку.

Для забезпечення додаткових заходів з метою управління ризиками у Банку створено постійно діючі комітети, зокрема:

- Кредитний комітет, який, зокрема, щомісячно оцінює якість активів Банку та готує пропозиції щодо формування резервів на покриття можливих збитків від їхнього знецінення, затверджує актуалізовані департаментом управління ризиками компоненти (коефіцієнти) розрахунку розміру кредитного ризику PD (імовірність дефолту) та LGD (втрати у разі дефолту) для активів, які оцінюються на груповій основі;

- Комітет із управління активами, пасивами і тарифами, який щомісячно розглядає собівартість пасивів та прибутковість активів і приймає рішення щодо політики відсоткової маржі, розглядає питання відповідності строковості активів та пасивів та надає відповідним структурним підрозділам Банку рекомендації щодо усунення розбіжностей у часі, що виникають, щомісячно аналізує співвідношення собівартості послуг та ринкової конкурентоспроможності діючих тарифів;

- Комітет із управління операційними ризиками, з метою реалізації стратегії управління операційними ризиками Банку, розгляду питань та прийняття рішень в сфері управління операційними ризиками на регулярній і систематичній основі;

- Комітет кредитного ризику, який відповідає за: затвердження, внесення змін у Кредитну Політику Банку; затвердження скоригованої моделі; затвердження, зміну cut-off; рішення про зміну категорій відділень; затвердження, зміну процесу верифікації; затвердження, зміну телефонної верифікації; затвердження, зміну налаштувань перевірок по кредитній історії Клієнтів; перегляд коефіцієнтів резервування за МСФЗ 9 PD та LGD портфелів фінансових інструментів, які оцінюються на груповій основі, а

також визначення доцільності урахування прогнозів макроекономічних чинників при обчисленні вищевказаних коефіцієнтів імовірності дефолту PD.

Процес управління ризиками передбачає:

- 1) ідентифікацію ризику, яка полягає у визначенні актуальних та потенційних джерел ризику;
- 2) кількісну оцінку (вимірювання) ризиків;
- 3) аналіз впливу ризику на діяльність Банку;
- 4) управління ризиками, яке, зокрема, полягає у встановленні допустимого (прийнятного) рівня ризику, плануванні діяльності, наданні рекомендацій, розпоряджень, створенні процедур та інших внутрішніх нормативно-правових документів;
- 5) моніторинг ризиків, що полягає у постійному нагляді за рівнем ризиків відповідно до прийнятих Банком методів вимірювання ризиків;
- 6) звітування, яке передбачає періодичне інформування керівництва Банку про розмір ризиків, на які наражається Банк, та вжиті Банком заходи щодо утримання ризиків під контролем.

Починаючи із 2008 року кредитний рейтинг АТ «Ідея Банк» за національною шкалою визначає найбільше вітчизняне рейтингове агентство «Кредит-рейтинг». Отриманий 21 лютого 2021 року рейтинг за національною шкалою (uaAA) означає, що банк/позичальник або окремий борговий інструмент характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитного рейтингу АТ "Ідея Банк" підтримується [55]: диверсифікацією ресурсної бази за основними кредиторами; диверсифікацією кредитного портфеля та ресурсної бази за основними позичальниками; прийнятною валютною структурою ресурсної бази та клієнтського кредитного портфеля; високою ефективністю діяльності; диверсифікацією коштів суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності.

Завданнями управління кредитним портфелем АТ "Ідея Банк" є: забезпечення якості кредитного портфеля; своєчасне виявлення та адекватна оцінки факторів, що впливають на рівень кредитного ризику; оптимізація кредитного портфеля з точки зору кредитних ризиків, складу клієнтів і структури позик; визначення рівня кредитоспроможності позичальників; попереднє виявлення проблемних позик; оцінювання достатності створюваного резерву і його своєчасного коригування; забезпечення диверсифікації кредитних вкладень, їх ліквідності і дохідності.

Управління кредитним портфелем Банку передбачає досягнення наступних цілей:

1. формування безпечного кредитного портфеля, здійснюючи при цьому активну кредитну діяльність, яка має на меті отримання доходу;
2. обмеження розміру втрат у результаті реалізації заходів з утримання кредитного ризику на прийнятному для Банку рівні.

Зважаючи на структуру портфеля фінансових інструментів (здебільшого, невеликі до 50 тис. грн. кредити фізичним особам різних соціальних верств у різних регіонах), у Банку немає можливості без надмірних витрат чи зусиль одержувати інформацію іншу, ніж про прострочення боргу, для визначення того, чи зазнав кредитний ризик за фінінструментом значного зростання з моменту первісного визнання. Тому, станом на кожну звітну дату Банк розподіляє всі фінансові інструменти на три стадії знецінення за такими ознаками:

- стадія 1 (з моменту початкового визнання значного зростання кредитного ризику не спостерігається) – борг за фінінструментом непрострочений або з простроченням погашення не більше 30 днів;

- стадія 2 (з моменту початкового визнання спостерігається значне зростання кредитного ризику, але без ознак дефолту) – борг за фінінструментом прострочений від 31 до 90 днів включно (для господарської ДЗ – термін календарних днів визнання в балансі Банку не перевищує 90 днів).

- стадія 3 (з моменту початкового визнання відбулись об'єктивні події дефолту) – борг за фінінструментом прострочений понад 90 днів або наявна інформація про боржника: неспроможність забезпечити у повному обсязі виконання зобов'язань перед Банком та/або банкрутство.

На Стадії 1 оціночні резерви формуються під кредитні збитки, що очікуються за фінансовим інструментом протягом наступних 12 місяців, на стадіях 2 та 3 – під кредитні збитки, що очікуються протягом всього строку дії фінансового інструменту.

На груповій основі Банк оцінює кредитні збитки за такими фінансовими інструментами:

- гривневі кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю (у т. ч. ФОП, бланкові або з депозитами/депозитними сертифікатами у заставі; у т. ч. кредитні картки) – група Cash_RL;

- гривневі кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю (у т. ч. ФОП, бланкові з підвищеним очікуваним ризиком) – група Cash_RH;

- гривневі кошти на вимогу фізичних осіб (у т. ч. ФОП, активні залишки) – теж належать до Cash_RL;

- гривневі кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю (у т. ч. ФОП, на купівлю транспортних засобів) – група Car;

- зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам (тільки безумовні зобов'язання з кредитування) – група Ir_Ob.

Грунтуючись на фактичних історичних значеннях основних макроекономічних показників (середня заробітна плата, індекс споживчих цін, курс інвалюот тощо) та їхніх прогнозних величин, комітет кредитного ризику Банку приймає рішення про коригування/залишення без змін розрахункових значень ймовірності дефолту PD для груп кредитів, які оцінюються на груповій основі.

АТ «Ідея Банк» використовує такі методи управління кредитним ризиком:

1) обмеження ризику (створення резервів під знецінення; гарантування; лімітування – у розрізі відділень, груп клієнтів, сум операцій, лімітування операцій з цінними паперами в розрізі емітентів та власників тощо; диверсифікація кредитного ризику – по регіонах, галузях економіки, термінах операцій; прийняття ліквідного забезпечення;

2) опрацювання принципів і процесів оцінки кредитного ризику, впровадження та вдосконалення інструментів оцінки ризику, які дозволяють зберегти його рівень у межах, прийнятних для Банку;

3) розвитку інформаційних інструментів, які автоматизують процес оцінки кредитного ризику;

4) прийняття ризику – створення централізованої системи прийняття кредитних рішень в Банку.

Банк оцінює кредитний ризик позичальників згідно з внутрішніми нормативно-правовими документами Банку, мінімізує його шляхом здійснення моніторингу позичальників та кредитного портфеля відповідно до вимог Національного банку. Банк структурує рівні кредитного ризику, на який він наражається, шляхом установлення лімітів суми ризику, що виникає відносно одного позичальника. Керівництвом затверджуються ліміти рівня кредитного ризику в розрізі видів кредитів. Такі ризики регулярно контролюються та переглядаються.

Крім того, політика управління кредитним ризиком передбачає дотримання АТ «Ідея Банк» таких принципів управління кредитним ризиком:

- кредитна операція піддається всебічній оцінці, результатом якої є визначення внутрішнього рейтингу клієнта або його скорингової оцінки (скорингового балу);

- оцінка кредитного ризику потенційних та проведених кредитних операцій проводиться періодично з урахуванням фінансово-економічних змін у зовнішньому середовищі, а також змін фінансового стану позичальника;

- оцінка кредитного ризику за істотними, з огляду на рівень кредитного ризику та суму, експозиціями підлягає додатковій перевірці підрозділами департаменту управління ризиками;

- пропонування клієнтам здійснення кредитних операцій на умовах, які враховують рівень кредитного ризику, пов'язаного з їхнім проведенням;

- кредитний ризик має бути диверсифікований географічно, а також за галузями, за продуктами та за клієнтами;

- очікуваний кредитний ризик має бути забезпечений кредитною маржею, яку сплачує клієнт.

До основних інструментів управління кредитним ризиком, що використовуються в АТ «Ідея Банк» належать:

- політика, положення, процедури, інструкції, що визначають можливість кредитування – мінімальну кількість балів, отриману клієнтом у результаті оцінки економічної та особистої кредитоспроможності при застосуванні скорингової оцінки та оцінки фінансового стану клієнтів-фізичних осіб;

- мінімальні вимоги до окремих видів кредитних операцій (максимальна сума кредиту, вид забезпечення);

- мінімальна маржа ризику – маржа на кредитний ризик, пов'язаний з проведенням окремої кредитної операції між Банком та клієнтом, при цьому запропонована клієнту процентна ставка не може бути нижча від нормативної ставки;

- ліміти повноважень – визначають максимальний рівень компетенції до прийняття кредитних рішень уповноваженим органом чи особою Банку з урахуванням діючої на дату прийняття рішення кредитної заборгованості клієнта та групи пов'язаних (споріднених) до клієнта осіб.

Для забезпечення ефективного управління кредитним ризиком в АТ «Ідея Банк» розроблено та введено в дію внутрішньонормативний документ – Декларацію схильності до ризиків. Цей документ визначає сукупну величину

ризик-апетиту, види кредитних ризиків, які Банк прийматиме або уникатиме з метою досягнення своїх бізнес-цілей.

Об'єктом управління кредитним портфелем Банку виступає безпосередньо його кредитний портфель. Тому, в даному аспекті, доцільно детальніше розглянути кредитні продукти АТ «Ідея Банк», що включені до даного портфеля. Відтак, у клієнтському кредитному портфелі АТ «Ідея Банк» за цільовим призначенням переважають готівкові кредити фізичним особам на поточні потреби, які видаються з максимальним терміном до 5-ти років. Продуктовий ряд АТ «Ідея Банк» для фізичних осіб представлений такими кредитними програмами: «На старт», «Єдиний», «Зустрічна пропозиція», «Онлайн кредит», «Домашній», «Кредит під заставу нерухомості», «Кредит на купівлю нерухомості». Істотні характеристики вказаних кредитних програм наведені в Додатку В, свідчать, що такі види кредитних програм, як «На старт», «Зустрічна пропозиція», «Єдиний», надаються клієнтам від 21 до 75 років, «Онлайн кредит» - від 21 до 65 років, «Кредит під заставу нерухомості», «Кредит на купівлю нерухомості» - від 25 до 65 років та «Домашній» від 21 до 60 років. Всі вказані кредити надаються в національній валюті резидентам України. Найменший ліміт кредитних коштів можна отримати за програмою «На старт» (1000-30000 грн), а найбільшу за кредитними програмами «Кредит під заставу нерухомості», «Кредит на купівлю нерухомості» (200000-2000000грн).

Слід вказати, що залежно від суми кредиту банк встановлює термін кредитування чим більша сума кредиту – тим більший його термін погашення. Так, термін погашення кредиту за програмою «На старт» 2 роки, а «Кредит під заставу нерухомості», «Кредит на купівлю нерухомості» - 10 років. Порядок повернення кредиту за всіма програмами для фізичних осіб однакова, а саме щомісячне погашення заборгованості за кредитом однаковими сумами платежів протягом усього строку кредитування (Ануїтет).

Існує залежність процентної ставки за кредитом від ліміту та терміну кредитування. Також прослідковується обернена залежність між процентною ставкою та щомісячною комісією за обслуговування кредитної заборгованості, адже за кредитними програмами в яких річна процентна ставка найвища: «На старт» (55%), «Зустрічна пропозиція»(45-55%), «Онлайн кредит» (53%), щомісячна комісія відсутня. Слід вказати, що лише кредитний продукт «Онлайн Кредит» має фіксовану процентну ставку, а всі інші – змінювану. Реальна річна процентна ставка, що показує повну вартість запозичених коштів для позичальника та враховує всі витрати на кредит – прямі, на користь кредитора, та непрямі, на користь третіх осіб найвища для кредитного продукту «Єдиний».

Характеризуючи кредитні програми АТ «Ідея Банк» для бізнес клієнтів слід відзначити, що в 2019 році Банк розробив і впровадив новий продукт для фізичних осіб підприємців «Автоматичний овердрафт», модернізував продукт «Мікрокредит для ФОП». В 2020 році Банк модернізував та продовжив продаж продукту «Овердрафт для юридичних осіб», впровадили нові кредитні продукти для малого бізнесу «Кредит на розвиток бізнесу ФОП» та «Легкий бізнес». Запустив нові канали продажу кредитних продуктів через онлайн. Відтак, наразі банк пропонує такі кредитні продукти для юридичних осіб: «Овердрафт для юридичних осіб», «Кредит на розвиток бізнесу ФОП», «Легкий бізнес», «Мікрокредит для ФОП». Характеристика перелічених програм для юридичних осіб представлена у Додатку Г.

Переважає більшість кредитних програм, а саме «Кредит на розвиток бізнесу ФОП», «Легкий бізнес», «Мікрокредит для ФОП», надаються платоспроможним фізичним особам підприємцям, резидентам України віком від 21 до 69 років 11 місяців на момент закінчення договору, а «Овердрафт для юридичних осіб» - до 64 років 11 місяців на момент закінчення договору. Найбільшу суму кредитних коштів можна отримати за програмою «Овердрафт для юридичних осіб» до 2 000 000 грн, а за всіма іншими кредитними програмами до 500 000 грн. Термін погашення кредиту за

програмою «Овердрафт для юридичних осіб» до 1 року, а за іншими програмами до 3 років. Найдорожча кредитна програма за реальною річною процентною ставкою «Мікрокредит для ФОП», причому за цим кредитним продуктом процентна ставка є змінюваною, а за іншими – фіксованою.

АТ «Ідея Банк» у 2020 році активно розвивав картковий бізнес. Банк співпрацює з МПС VISA та Master Card. Партнерами з обслуговування БПК виступають банківські установи – члени мережі банкоматів «АТМоСфера». 2020 рік позначився для Банку значною дохідністю кредитних карток та позиціонуванням продукту на ринку, який задовольняє потреби клієнтів.

Кількість кредитних карток, виданих і активованих у 2020 році, сягнула 41 698 штук. Результатом вдало побудованої роботи портфельного менеджменту Банку кількість кредитних карт в портфелі (картки із залишком більше 0) зростала впродовж всього року і на кінець 2020 року склала 89 366 штук.

АТ «Ідея Банк» пропонує своїм клієнтам такі кредитні карти:

1. Кредитна карта Card Blanche WHITE, перевагами якої є можливість повернення до 10 % від розрахунків; можливість отримання ліміту до 200 000 грн.; перші 3 місяці користування кредитними коштами в рамках пільгового періоду; нарахування 10% річних на залишок; «не використовуєш ліміт – не сплачуєш відсотків» та інше.

2. Кредитна карта CARD BLANCHE BLUE – це картка для зняття кредитних коштів. Продукт розроблений для Клієнтів, які перш за все надають перевагу при розрахунках готівковим коштам та планують отримати кошти в банкоматах, а також прагнуть користуватися простим та зрозумілим продуктом. Перевагами продукту є: безкоштовне зняття готівки в будь-якому банкоматі чи касі банку за рахунок кредитного ліміту; максимальний кредитний ліміт – 200 тис. грн.; миттєва платіжна картка MasterCard World; мінімальний платіж лише 7% від використаного ліміту; безкоштовне відкриття рахунку та оформлення картки; зменшена відсоткова ставка за користування кредитом – всього 4% в місяць; продукт сконструйовано по

принципу «не користуєшся – нічого не платиш»; на позитивний залишок коштів по поточному рахунку нараховується 10%.

3. Кредитна карта Card Blanche ONLINE - це набір унікальних переваг розроблених для покупок через Інтернет. Окрім використання кредитних коштів можна здійснювати перекази на картку кошти з інших рахунків та зберігати і накопичувати на картці свої особисті кошти. Переваги продукту: можливість повернення до 10 % від розрахунків; постійний Cash Back 5% на операції розрахунків за товари та послуги в мережі Інтернет за рахунок кредитних коштів; можливість отримання кредитного ліміту до 200 000 грн.; перші 3 місяці користування кредитними грошима в рамках пільгового періоду; нарахування 10% річних на залишок особистих коштів на рахунку; «не використовуєш ліміт – не сплачуєш відсотків» та інше.

4. Кредитна картка «Подорожник», перевагами якої є: максимальний кредитний ліміт – 200 000,00 грн.; можливість повернення до 10 % від розрахунків; можливість отримання ліміту до 200 000 грн.; мінімальний платіж лише 5% від використаного ліміту; на позитивний залишок коштів по поточному рахунку нараховується 10%; зменшена відсоткова ставка за користування кредитом – всього 4% в місяць.

Аналізуючи динаміку кредитного портфелю АТ «Ідея Банк» у розрізі суб'єктів кредитних операцій у 2016-2020 роках (табл.2.1), спостерігаємо наступну тенденцію: темп приросту кредитів, що надані фізичним особам на поточні потреби у 2020 році порівняно з 2016 роком становив 244,9 %. Саме за рахунок них загальний обсяг кредитів за період 2016-2020 років збільшився на 140,4 %. Дуже великими темпами збільшились обсяги кредитів, що надані фізичним особам – підприємцям (темп приросту в 2020 році порівняно з 2016 роком становив 4170,6 %, або від 400 тис грн до 16,4 млн грн відповідно) та резерв під очікувані кредитні збитки (темп приросту в 2020 році порівняно з 2016 роком становив 784,7 %). Кредити, що надані юридичним особам мали тенденцію до скорочення у 2016-2020 роках, а саме на 99,6 %, а також іпотечні кредити фізичних осіб – на 19,9 %.

Таблиця 2.1. Динаміка кредитного портфеля АТ «Ідея Банк», млн грн

Види кредитів	2016	2017	2018	2019	2020	Темп приросту, %	
						2020р. до 2019р.	2020р. до 2016р.
Кредити, що надані юридичним особам	609,8	235,1	87,2	1,3	2,2	78,4	-99,6
Кредити, що надані фізичним особам – підприємцям	0,4	0,4	1,3	5,3	16,4	212,0	4170,6
Іпотечні кредити фізичних осіб	2,7	2,7	2,1	1,9	2,1	14,0	-19,9
Кредити, що надані фізичним особам на поточні потреби	1895,6	2942,9	4546,5	6464,2	6538,7	1,2	244,9
Інші кредити, що надані фізичним особам	233,5	166,2	154,5	121,6	33,0	-72,9	-85,9
Усього кредитів	2742,0	3347,2	4791,6	6594,2	6592,5	-0,03	140,4
Резерв під очікувані кредитні збитки	316,8	742,5	1485,9	2455,8	2802,4	14,1	784,7
Усього кредитів за мінусом резервів	2425,2	2604,8	3305,7	4138,4	3790,1	-8,4	56,3

*Примітка. Розраховано на основі [53-57].

Щодо структури кредитного портфелю АТ «Ідея Банк» у 2016-2020 роках, то найбільшу частку займають кредити надані фізичним особам на поточні потреби, причому спостерігається щорічна тенденція до збільшення їх частки, так у 2016 році вона становила 69,13 %, а в 2020 році – 99,18 % (рис. 2.1).

Аналіз галузевої структури кредитного портфеля АТ «Ідея Банк» надає можливість вивчити тенденцію змін, що відбувались у кредитуванні за видами економічної діяльності протягом останніх 5 років діяльності (табл. 2.2). Найбільше АТ «Ідея Банк» кредитує фізичних осіб. В 2016-2017 роках найбільше кредитує такі галузі, як надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення і торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. З 2018 року відбулось зростання частки виданих кредитів фізичним особам і кредитування юридичних осіб становило менше ніж 2 % кредитного портфеля банку.

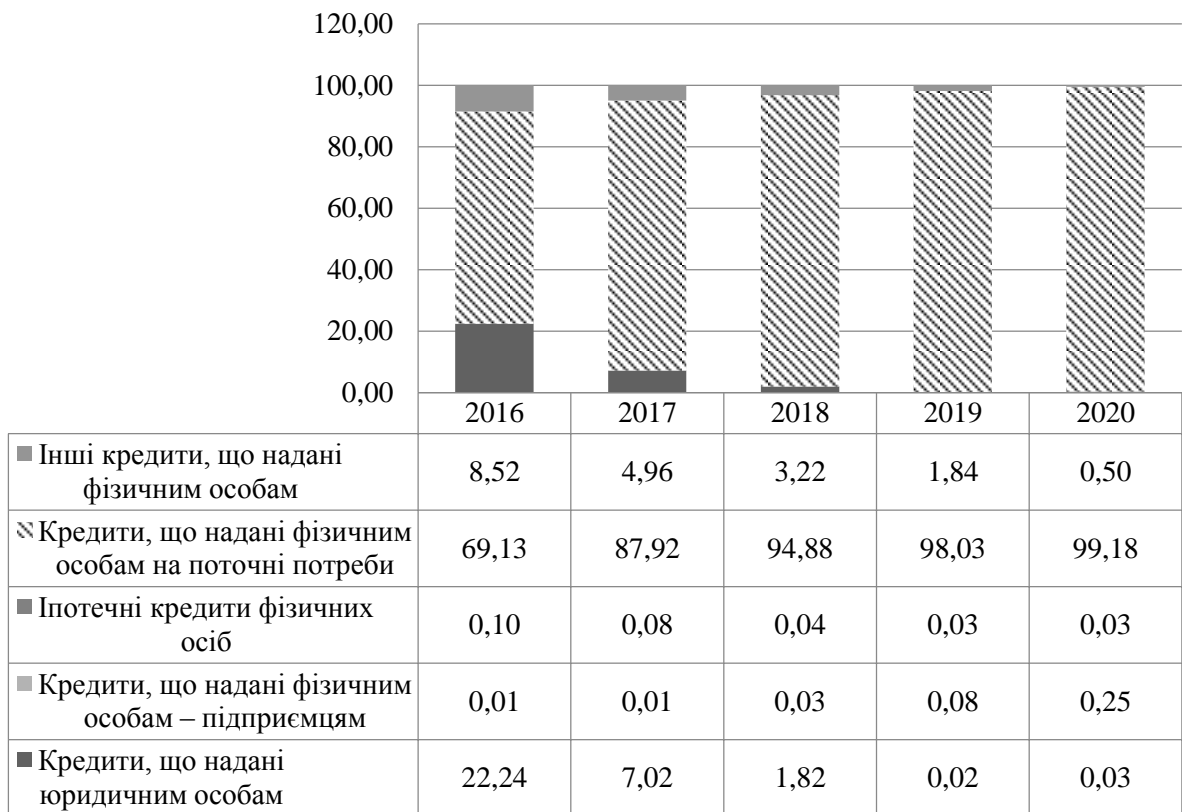

Рисунок 2.1 – Структура кредитного портфеля АТ «Ідея Банк», %

*Примітка. Розраховано на основі [53-57].

Таблиця 2.2. Динаміка галузевої структури кредитного портфеля АТ «Ідея Банк», млн грн

Вид економічної діяльності	Роки					Темп приросту, %	
	2016	2017	2018	2019	2020	2020р. до 2019р.	2020р. до 2016р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Виробництво з розподілення електроенергії, газу та води	53,2	42,3	0	0	0	-	-100,0
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг	78,9	0	0	0	0	-	-100,0
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	229,2	68,4	67,8	1,3	9,2	591,7	-95,9
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	48,9	0	0	0	0	-	-100,0

Продовження табл. 2.2.

1	2	3	4	5	6	7	8
Фізичні особи	2131,8	3111,7	4703,1	6587,7	6573,8	-0,21	208,4
Надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення	143,5	124,2	20,5	0	0	-	-100,0
Переробна промисловість	0	0,2	0,1	0,5	2,1	313,2	100,0
Інші	56,4	0,4	0,1	4,7	7,3	57,1	-86,9
Усього кредитів та заборгованості клієнтів до вирахування резервів	2741,9	3347,2	4791,6	6594,2	6592,5	-0,03	140,4

*Примітка. Розраховано на основі [53-57].

Таким чином, перевагами управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк» є його організаційна структура та внутрішні документи, що регламентують організацію кредитних відносин банку з клієнтами. Структурними підрозділами банку, які здійснюють управління кредитним портфелем є Наглядова Рада Банку, Правління, Комітет із Управління Активами, Пасивами і Тарифами (КУАПіТ), Кредитний комітет, Комітет із управління операційними ризиками, Комітет кредитного ризику, а також Департамент управління ризиками. Важливу роль в управлінні кредитним портфелем АТ «Ідея Банк» відіграє наявність внутрішньонормативного документа – Декларації схильності до ризиків, що регламентує організацію кредитних відносин банку з клієнтами. Керована підсистема управління – кредитний портфель АТ «Ідея Банк» сформований із кредитних продуктів, характерними рисами яких є їх простота отримання із мінімальним пакетом документів, швидке рішення по кредиту, переважно беззаставні кредити, що є конкурентною перевагою банку і дає змогу найкращим чином задовольнити потреби вже наявних клієнтів, і залучити до власних банківських послуг нових потенційних. Проте відсоткові ставки за такими кредитами є досить високими. Кредити надаються переважно фізичним особам та фізичним особам-підприємцям.

2.2. Оцінка ефективності управління кредитним портфелем банку

Оцінювання ефективності управління кредитним портфелем банку має важливе значення в системі прийняття фінансових рішень. В межах такого управління будь-якого комерційного банку важливу роль відіграє ефективне проведення моніторингу кредитних операцій. Насамперед це зумовлено тим, що кредитний моніторинг допомагає банківським установам визначити негативні зміни у діяльності позичальників та вчасно вжити відповідних заходів щодо усунення небажаних наслідків. Здійснення контролю за виданими кредитами необхідне для проведення ефективної програми кредитування комерційного банку.

На початку аналізу ефективності управління кредитним портфелем банку слід оцінити його загальний фінансовий стан використовуючи основні показники балансу, звіту про прибутки та збитки тощо. Адже вказані показники відображають загальну ефективність управління банківською установою, а відтак і кредитною діяльністю, оскільки така діяльність виступає основним видом надання послуг банку.

Для більш детальної ілюстрації фінансового стану АТ «Ідея Банк» доцільно проаналізувати динаміку та структуру його активів та пасивів за період 2016-2020 роки (Додаток Д). Дані динаміки і структури активів банку за 2016-2020 роки, показав, що у 2020 році порівняно з 2016 роком загальний обсяг активів збільшився на 51,4 %, що було зумовлено, насамперед, за рахунок суттєвого збільшення грошових коштів та їх еквівалентів на рахунках, кредитів та авансів клієнтам, основних засобів та нематеріальних активів. Водночас, протягом аналізованого періоду спостерігається зменшення загального обсягу інвестиційної нерухомості, дебіторської заборгованості з поточного податку на прибуток, відстрочених податкових активів, непоточних активів, класифікованих як утримувані для продажу. Щодо структури активів АТ «Ідея Банк», то основну частку займають кредити та аванси клієнтам. Станом на кінець 2020 року кредити та

заборгованість клієнтів АТ "Ідея Банк" становлять 74,6 %. Аналіз загального обсягу пасивів АТ «Ідея Банк», наведений у таблиці Д.2. Додатку Д, показав, що за аналізований період (2016-2020 роки) темп приросту загального обсягу пасивів становив 51,4 %. Збільшення обсягу пасивів було зумовлено, насамперед, зростанням обсягу зобов'язань, зокрема коштів клієнтів, адже даний показник складає найбільшу частку в загальному обсязі пасивів банку (в 2020 році – 75,3 %).

Перейдемо до більш детального дослідження основних фінансово-економічних показників діяльності АТ «Ідея Банк» (таблиця 2.3.).

Таблиця 2.3. Основні показники діяльності АТ «Ідея Банк», млн грн

№ з/п	Показники	Роки					Темп приросту, %	
		2016	2017	2018	2019	2020	2020р. до 2019р.	2020р. до 2016р.
1.	Балансові показники							
1.1.	Активи	3356	3579	4204	5 406	5 082	-5,99	51,43
1.2.	Кредитно-інвестиційний портфель	2797	3010	3654	4308	3 933	-8,70	40,61
1.3.	Кошти клієнтів	2860	2991	3284	4 191	3 829	-8,64	33,88
1.4.	Статутний капітал	299	299	299	299	299	0,00	0,00
1.5.	Власний капітал	284	423	718	927	932	0,54	228,17
2.	Звіт про прибутки та збитки							
2.1.	Чистий процентний дохід	510	791	1265	1 610	1 675	4,04	228,43
2.2.	Чистий комісійних дохід	206	127	132	172	134	-22,09	-34,95
2.3.	Адміністративні витрати	269	353	474	562	629	11,92	133,83
2.4.	Прибуток до оподаткування	65	169	410	461	274	-40,56	321,54
2.5.	Прибуток за рік	53	139	336	378	225	-40,48	324,53
2.6.	Доходність активів (ROA)%	1,6	4,18	8,86	7,78	4,36	-3,42	2,76
2.7.	Доходність капіталу (ROE)%	21,08	48,82	57,37	62,28	27,51	-34,77	6,43
2.8.	Cost Income Ratio	41,9	36,95	32,86	30,23	33,74	3,51	-8,16
3.	Загальна інформація про Банк							
3.1.	Показник достатності капіталу згідно з Базелем II	9,13	10,76	10,48	10,03	12,48	2,45	3,35
3.2.	Показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ	13,25	15,41	16,87	20,11	21,52	1,41	8,27
3.3.	Кількість відділень Банку	82	82	82	82	82	0,00	0,00
3.4.	Облікова чисельність працівників	715	715	750	1 270	1 270	0,00	77,62

*Примітка. Розраховано за даними [51-57].

За даними таблиці 2.3. видно, що чисті активи Банку на кінець 2020 року склали 5082 млн грн., що на 5,99% менше у порівнянні з 2019 роком та на 51,43 % більше ніж в 2016 році. За розміром чистих активів у 2020 році Банк займає 29 місце в банківській системі України [55]. Зміна обсягів чистих активів в 2020 році у порівнянні з попереднім обумовлена зменшенням кредитного портфелю, який є основною складовою активів. Високоліквідні активи Банку складають більше 10 % чистих активів та підтримуються в обсязі, достатньому для обслуговування клієнтів та виконання всіх зобов'язань Банку.

Розмір кредитного портфелю Банку на кінець 2020 року склав 3790 млн грн і у порівнянні з 2019 роком зменшився на 8,4 %, а в порівнянні з 2016 роком збільшився на 40,6 %. Основним сегментом кредитування є роздрібні клієнти – фізичні особи та фізичні особи-підприємці. Слід зазначити, що у 2020 році АТ «Ідея Банк» за розміром кредитного портфелю фізичним особам займає 12 місце [55]. Вплив COVID-19 та застосування політики консервативного ризик-орієнтованого підходу в процесі здійснення кредитування вплинули на приріст резервів під зменшення корисності кредитів. Загальна сума сформованих резервів під зменшення корисності кредитів зросла на 346,7 млн. грн. та на кінець 2020 року склала 2802 млн. грн.

Основною складовою ресурсної Бази банку є кошти клієнтів – фізичних та юридичних осіб. На кінець 2020 року обсяг коштів клієнтів Банку склав 3828 млн грн та у порівнянні з 2019 роком зменшився на 8,7 %, а порівнюючи з 2016 роком – збільшився на 33,88 %. Основне зменшення коштів клієнтів відбулося за рахунок зменшення коштів фізичних осіб, які складають більше 80 % в загальних коштах клієнтів банку та є більш чутливими до впливу негативних зовнішніх чинників, що були спричинені COVID-19 [55]. Обсяг коштів фізичних осіб за 2020 рік зменшився на 332 млн. грн. або 9,8% та на кінець 2020 року склав 3006 млн грн. За розміром коштів клієнтів фізичних осіб банк займає 20 місце. Обсяг коштів юридичних

осіб за 2020 рік зменшився на 31 млн. грн. або 3,9 % та на кінець 2020 року склав 762 млн грн. Основну питому вагу коштів клієнтів складають строкові кошти клієнтів – більше 75 %. Більше 90 % обсягу останнього сформовано коштами у національній валюті, що нівелює чутливість Банку до валютно-курскових коливань. Зменшення коштів клієнтів протягом 2020 року відбулось відповідно до зменшення кредитного портфелю. При цьому Банк зберігає високий рівень ліквідності для покриття можливих ризиків, та утримує норматив LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю – співвідношення високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відпливу грошових коштів протягом 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію) за всіма валютами на високому рівні – 447,3% (мінімальне значення 100%) [55].

Розмір балансового капіталу Банку на кінець 2020 року становив 932 млн грн зріс на 0,5% у порівнянні з 2019 роком. Основним джерелом забезпечення балансового капіталу є прибуткова діяльність банку. Рівень адекватності капіталу (показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ – економічний норматив Н2) на кінець 2020 року становив 21,5% (при встановленому Національним банком України нормативному значенні 10 % [51]), що свідчить про високий рівень фінансової стійкості Банку. Слід відзначити, що за весь аналізований період даний показник був вище нормативного рівня, причому найменше його значення було в 2016 році – 13,25 %.

Чистий прибуток Банку після оподаткування за результатами 2020 року склав 225 млн грн, що на 40,5 млн грн менше у порівнянні з 2019 роком та на 324,5 % більше в порівнянні з 2016 роком. Основний вплив на прибуток мали зниження на 22,2% у порівнянні з 2019 роком чистого комісійного доходу в результаті зменшення ділової активності клієнтів та збільшення на 14,8 %, суми відрахувань в резерви за кредитним операціями.

Банк працює ефективно в тому разі, коли значення показника «Норма прибутку на капітал (ROE – Return on Equity)» не менше 15 %. Порівнюючи отримані результати з нормативним значенням, бачимо, що його величина за

звітний період АТ «Ідея Банк» вищі від нього. ROE Банку на кінець 2020 року склав 27,51 % і у порівнянні з 2019 роком зменшився на 34,77 %, а в порівнянні з 2016 роком збільшився на 6,43 %. Найбільше значення цього показника за аналізований період (62,28 %) було в 2019 році, а найменше – в 2016 році (21,08%).

Рентабельність активів АТ «Ідея Банк» на кінець 2020 року склав 4,36 % і у порівнянні з 2019 роком зменшився на 3,42 %, а в порівнянні з 2016 роком збільшився на 2,76 %. Найбільше значення цього показника за аналізований період (8,86 %) було в 2018 році, а найменше – в 2016 році (1,6 %). Відтак, це свідчить про високу ефективність роботи банку.

Принятним для банківської практики є значення показника CIR не більше 50%. За звітний період в АТ «Ідея Банк» цей показник не перевищував нормативне значення, причому найгірше його значення було в 2016 році (41,9 %), а найкраще – в 2019 році (30,23 %). Позитивною тенденцією було зменшення даного показника за останні 5 років, зокрема в 2020 році порівняно з 2016 роком на 8,16 %.

Результат розрахунку коефіцієнта достатності капіталу Банку за 2016-2020 роки, відповідно до вимог Міжнародної конвергенції вимірювання капіталу та стандартів капіталу: нові підходи (Basel II Framework. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework), прийнятої Базельським комітетом по банківському нагляду в 2004 році вказує про достатність капіталу АТ «Ідея Банк», адже мінімальні вимоги щодо загального показника адекватності капіталу, визначені Базельською угодою: для загального показника адекватності – 8% [55]. Позитивною тенденцією було зростання фактичних значень даного показника за останні 5 років, зокрема в 2020 році порівняно з 2016 роком на 3,35 %. Фактичні значення цього показника за період 2016-2020 роки вищі нормативного, причому найгірше його значення було в 2016 році (9,13 %), а найкраще – в 2020 році (12,48 %).

Максимальний рівень кредитного ризику АТ «Ідея Банк» відображається в балансовій вартості фінансових активів у звіті про фінансовий стан. Для гарантій та зобов'язань щодо надання кредитів максимальний кредитний ризик дорівнює сумі зобов'язання, яка вказується в річній фінансовій звітності Банку (Примітки 31) [36].

Для запобігання критичних утрат унаслідок виникнення кредитного ризику Банк здійснює постійний контроль дотримання нормативних значень кредитного ризику, встановлених Національним банком.

Таблиця 2.4. Динаміка дотримання АТ «Ідея Банк» нормативів кредитного ризику встановлених НБУ за 2016-2020 рр

№ з/п	Нормативи НБУ	Нормативне значення	Роки			Темп приросту, %		
			2018	2019	2020	2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.	2020 р. до 2018 р.
1	Н7	≤ 20 %	6,77	5,90	11,11	-12,76	88,17	64,15
2	Н8	≤ 800 %	0,00	0,00	11,11	0,00	100,00	100,00
3	Н9	≤ 20 %	0,04	0,04	0,06	-0,02	30,70	30,68

*Примітка. Розраховано на основі [20; 21; 45].

Станом на 31 грудня 2020 року норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), який визначається як співвідношення суми всіх вимог Банку до контрагента або групи пов'язаних контрагентів та всіх фінансових зобов'язань, наданих Банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу становив 11,11% при нормативному значенні не більше 20 % для спеціалізованих ощадних банків, яким є АТ «Ідея Банк» (станом на 31 грудня 2019 року – 5,90 %, станом на 31 грудня 2018 року – 6,77 %).

Норматив великих кредитних ризиків (Н8), визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів, з врахуванням всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цих контрагентів, до регулятивного капіталу банку. В 2018 році та 2019 році Н8 дорівнював нулю, що свідчить про повну відсутність

концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів. В 2020 році значення даного нормативу дорівнювало 11,11 %, проте воно відповідає встановленому нормативному значенню.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), для спеціалізованих ощадних банків не повинен перевищувати 20 %. За аналізований період Н9 не перевищував 1 %.

Потрібно наголосити, що якість управління кредитними портфелями банків залежить, насамперед, від зростання чи зниження проблемної заборгованості за кредитами. У свою чергу, саме через зниження якості активів найчастіше обумовлені ризики неплатоспроможності банків. Тому МВФ до базових індикаторів фінансової стійкості банківської системи відносить показники групи «якість активів», зокрема відношення недіючих (дефолтних) кредитів [36] до сукупних валових кредитів і позик, який часто використовується як наближений показник якості активів, а також коефіцієнт покриття – відношення створених резервів до недіючих кредитів, – який є показником частки безнадійних кредитів, під які вже були створені резерви.

Крім вказаних показників (частки дефолтних активів (непрацюючих активів) в загальному обсязі кредитного портфеля та коефіцієнта покриття) для оцінки ефективності управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк» доцільно використати традиційний підхід до такої оцінки із застосуванням методу аналізу показників, зокрема агрегованих показників якості управління кредитним портфелем; показників достатності резервів банку для покриття збитків; показників дохідності кредитного портфеля (табл. 2.5).

Значення показників табл. 2.5. свідчать про те, що більшість показників знаходяться в межах нормативного значення, це коефіцієнт кредитної активності, частка кредитного портфеля у сукупних зобов'язаннях, коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом, показник прибутковості кредитного портфеля. Про зниження якості кредитного портфеля банку свідчить стрімке зростання частки дефолтних активів

(простроченої заборгованості) в кредитному портфелі. В 2020 році порівняно із 2016 роком цей показник зріс на 50 %. Коефіцієнт покриття кредитного ризику капіталом банку за цей же період знизився на 21 %. Також зменшилась частка якісних позик в кредитному портфелі на 48 %, а частка списаних позичок зросла на 11%.

Таблиця 2.5. Показники визначення ефективності управління кредитним портфелем банку

№ з/п	Показники	Нормативні значення показників, %	Роки					Темп приросту, %	
			2016	2017	2018	2019	2020	2020р. до 2019р.	2020р. до 2016р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Коефіцієнт кредитної активності	≤ 65 (80)	72,26	72,78	78,62	76,56	74,58	-1,98	2,32
2.	Частка кредитного портфеля у сукупних зобов'язаннях	≤ 75 (100)	78,95	82,53	94,82	92,40	91,33	-1,07	12,38
3.	Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом	≤ 25	11,71	16,24	21,72	22,40	24,59	2,19	12,88
4.	Темп росту кредитного портфеля	> 1	1,10	1,07	1,27	1,25	0,92	-0,34	-0,18
5.	Частка непрацюючих (дефолтних) кредитів в кредитному портфелі	≤ 10 (5)	15,18	28,36	40,83	51,48	65,26	13,79	50,08
6.	Коефіцієнт захищеності кредитного портфеля резервом	≤ 5 (10)	13,06	28,50	44,95	59,34	73,94	14,60	60,88
7.	Коефіцієнт покриття кредитного ризику капіталом	≤ 30	29,47	21,83	8,53	10,82	8,22	-2,60	-21,25
8.	Частка якісних позичок в кредитному портфелі	≥ 60 (80)	81,37	68,10	57,31	46,10	32,72	-13,38	-48,65
9.	Частки списаних позичок в кредитному портфелі	≤ 1,5	0,59	0,15	0,46	3,10	10,98	7,87	10,38
10.	Показник прибутковості кредитного портфеля;	Чим вище, тим краще	21,03	30,37	38,27	38,90	44,19	5,29	23,17

*Примітка. Складено автором за даними [53-57; 68, с. 9-10;].

Більш наглядно тенденцію змін вказаних показників можна прослідкувати за допомогою рис. 2.2.

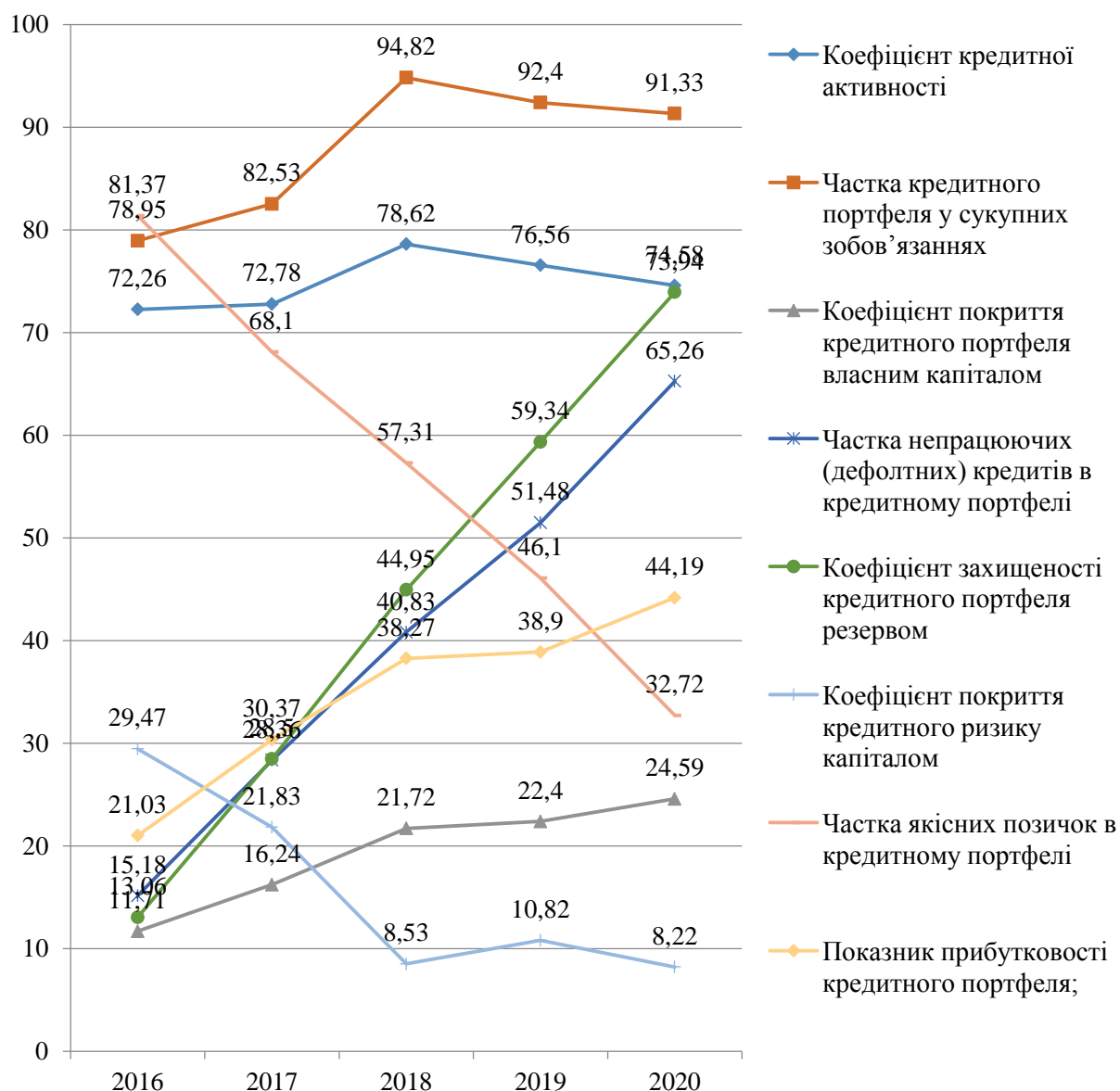

Рисунок 2.2 – Оцінка ефективності управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк», %

*Примітка. Розраховано на основі [53-57].

Вплив COVID-19 та застосування політики консервативного ризик-орієнтованого підходу в процесі здійснення кредитування вплинули на приріст резервів під зменшення корисності кредитів. Загальна сума сформованих резервів під зменшення корисності кредитів зростає на 346,7 млн грн та на кінець 2020 року склала 2802 млн грн, тобто обсяг цих резервів

зріс на 61 %, що безумовно, вплинуло на зниження частки наданих кредитів, що зменшилась з 88 % до 57 %. Вказані зміни в структурі кредитного портфеля банку спричинили необхідність визначити його оптимальну структуру.

Крім того, негативний вплив поширення коронавірусної хвороби COVID-19, карантин та обмежувальні заходи проявився в кредитній діяльності АТ «Ідея Банк»:

- збільшенні обсягу входу у прострочку та міграції у дальні діапазони прострочення боргу кредитного портфеля;
- зростання потреби у боржників на проведення реструктуризації їхніх зобов'язань за кредитами;
- падіння обсягів кредитування фізичних осіб.

Незважаючи на це, Банку вдалося приборкати негативний розвиток подій з погіршенням якості кредитного портфеля, у т. ч. завдяки:

- оформленню “кредитних канікул” частині боржників з позитивною кредитною історією на термін 1 - 4 місяці;
- спрощенню підходів до реструктуризації (заміни) боргу за кредитами;
- нарощенню обсягу передачі проблемних портфелів (як на ранніх, так і на пізніх діапазонах прострочення) у роботу зовнішнім колекторським компаніям;
- розширенню можливостей погашення заборгованості за кредитами у режимі онлайн.

Підсумовуючи аналіз основних показників діяльності АТ «Ідея Банк» та коефіцієнтів ефективності управління його кредитним портфелем можна охарактеризувати фінансовий стан банку як достатній для нормального функціонування у конкурентному середовищі, його діяльність за 2016-2020 роки була прибутковою та рентабельною. Впродовж аналізованого періоду відбулося зростання грошових коштів та їх еквівалентів на рахунках, збільшення кредитного портфеля банку та розширення клієнтської бази, проте виявлено зниження якості кредитного портфеля банку.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ АТ «ІДЕЯ БАНК»

3.1. Впровадження перспективних методів управління кредитним портфелем банку

Необхідною умовою удосконалення процесу управління банківським кредитним портфелем є визначення того ключового параметру, який вказував би на правильність обраної стратегії реалізації комерційним банком позичкових операцій з урахуванням стратегічних цілей кредитної політики – забезпечення належного рівня дохідності та мінімізації ризику.

За результатами дослідження ефективності управління банківським кредитним портфелем встановлено, що позитивним моментом у кредитній діяльності АТ «Ідея Банк» є розвиток саме споживчого кредитування фізичних осіб, адже у зарубіжних країнах цей вид кредитування вважається одним із найбільш прибуткових сегментів банківської діяльності. Але, якщо за кордоном цей вид кредитування налагоджений, то АТ «Ідея Банк» потрібно переглянути кредитну політику для того, щоб запобігти явищу масового неповернення кредитів. Відтак в межах виокремлення напрямів підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку доцільно визначити комплекс заходів щодо мінімізації кредитного ризику за всією сукупністю здійснюваних банківською установою позичкових операцій, тобто власне за кредитним портфелем.

В системі кредитного ризик-менеджменту доцільно впроваджувати нові методики управління кредитним ризиком. Зокрема, з метою зниження кредитного ризику АТ «Ідея Банк» пропонуємо поряд з використовуваними методами: обмеження ризику, створення резервів під знецінення, гарантування, лімітування, диверсифікація кредитного ризику, прийняття ліквідного забезпечення тощо також користуватися більш ефективними – сек'юритизація активів та використання кредитних деривативів.

Сек'юритизацію слід розглядати як своєрідний спосіб управління кредитним портфелем банку, що передбачає випуск цінних паперів, джерелом платежів за якими слугують надані банком групи однорідних кредитів [32; 35]. Такими групами однорідних кредитів в АТ «Ідея Банк» можуть бути споживчі кредити. Завдяки перетворенню неліквідних активів у ліквідні, сек'юритизація забезпечить зменшення кредитного ризику комерційного банку. Таким чином, сек'юритизацію можна розглядати як процес перетворення неліквідних активів у цінні папери, тобто, як один зі специфічних механізмів здійснення фінансово-економічної діяльності банків.

Механізм здійснення операцій сек'юритизації активів складається з окремих етапів (рис 3.1). Зауважимо, що встановлення такої послідовності здійснення процесу сек'юритизації є досить умовним та з метою полегшення сприйняття, оскільки виконання вказаних етапів на практиці часто відбувається одночасно.

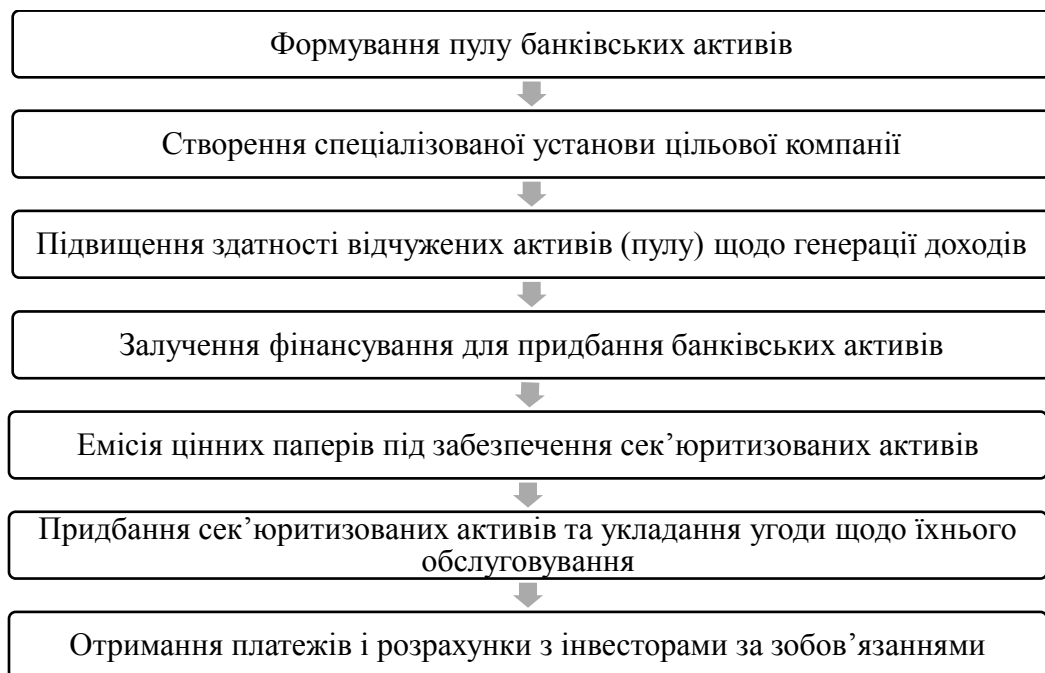

Рисунок 3.1 – Пропонована послідовність здійснення операцій сек'юритизації кредитних активів АТ «Ідея Банк»

*Примітка. Складено автором за даними [66].

Сек'юритизація як метод управління кредитним портфелем представляє великий інтерес для комерційних банків, які мають значні портфелі однорідних кредитів та потребують адекватних засобів управління ними. Саме такий кредитний портфель сформований в АТ «Ідея Банк». При цьому головними цілями у процесі реалізації операцій сек'юритизації, є: підвищення рівня рентабельності; диверсифікація джерел залучення коштів; зниження вартості залучення капіталу (за умови вищого кредитного рейтингу сек'юритизованих цінних паперів, аніж рейтинг емітента); залучення ресурсів на триваліший термін; дотримання вимог щодо достатності власного капіталу; зниження рівня ризику кредитного портфеля банку; отримання прибутку від кредитного портфеля у вигляді маржі між середньою ставкою розміщення кредитного портфеля і нижчою ставкою відсотка по цінних паперах, випущених на основі сек'юритизації кредитного портфеля; створення публічної кредитної історії як на українському, так і на міжнародному ринках капіталу.

Основні учасники процесу сек'юритизації кредитів та їх функції відображено на рис. 3.2.

АТ «Ідея Банк»	<ul style="list-style-type: none"> • Формує пул кредитів
Спеціалізована юридична компанія (SPV)	<ul style="list-style-type: none"> • Купує пул кредитів у АТ «Ідея Банк» та емітує цінні папери
Гарант (банк, страхова компанія)	<ul style="list-style-type: none"> • Надає фінансові ресурси у випадку, коли АТ «Ідея Банк» не в змозі обслуговувати видані кредити
Андерайтер	<ul style="list-style-type: none"> • Оцінює й підтримує відповідні ціни емітованих цінних паперів
Консалтингова компанія	<ul style="list-style-type: none"> • Надає консультації з питань оподаткування, фінансової звітності тощо
Рейтингова компанія	<ul style="list-style-type: none"> • На підставі аналізу якісно-кількісних характеристик пулу кредитів і фінансової стабільності учасників процесу сек'юритизації визначає рейтинг емітованих цінних паперів
Інвестор	<ul style="list-style-type: none"> • Вкладає грошові кошти в емітовані цінні папери

Рисунок 3.2 – Функції учасників процесу сек'юритизації кредитів АТ «Ідея Банк»

*Примітка. Складено автором за даними [32].

Процес сек'юритизації не тільки дозволяє залучити кошти для розвитку банку, але й суттєво покращити його нормативи [66], підвищити фінансову стійкість банку, очистити його баланс і, на нашу думку, дозволяє гнучко управляти кредитним портфелем в плані мінімізації ризиків. Адже сек'юритизувати можна практично будь-який скільки-небудь стійкий потік майбутніх платежів, тобто будь-який актив, яким володіє банк [17].

Перспективи використання сек'юритизації як інструмента управління банківським кредитним портфелем пов'язана із рядом її переваг серед інструментів банківського менеджменту. До таких переваг слід, насамперед, віднести наступні [8]:

- 1) адекватне управління кредитним ризиком усього кредитного портфеля банку;
- 2) наявність вторинного фондового ринку підвищує ліквідність цінних паперів та створює сприятливі можливості для банків при проведенні різних типів кредитних операцій;
- 3) можливість визначення рівня кредитного ризику, що у розвинутих країнах здійснюється спеціалізованими рейтинговими агентствами;
- 4) підвищення рівня конкурентоспроможності банку на ринку кредитних вкладень;
- 5) зниження частки проблемних позичок у структурі кредитного портфеля, а відтак сприяння зменшенню обсягів формування необхідних резервів для покриття кредитного ризику;
- 6) диверсифікація ресурсної бази комерційного банку, розширення можливостей його доступу на ринки капіталу, включаючи міжнародні;
- 7) підвищення дохідності власного капіталу комерційного банку і забезпечення дотримання нормативних вимог щодо його достатності, оскільки частина активів може бути переведена на іншу юридичну особу;
- 8) використання цінних паперів у процесі сек'юритизації дозволяє знизити трансакційні витрати у порівнянні з іншими інструментами

управління кредитним ризиком, зокрема, таких як оформлення страхових угод, оцінка вартості нерухомого майна, що передається у заставу тощо;

9) диверсифікація джерел ресурсної бази банку, залучення коштів на більший термін та зниження вартості залучених ресурсів за рахунок вищого кредитного рейтингу сек'юритизованих цінних паперів за рейтинг емітента;

10) можливість залучати кошти на умовах, які визначаються якістю пулу активів, а не показниками власного балансу;

11) покращення якості стандартів, документації і розкриття інформації про діяльність позичальників і операції з фінансовими активами та розширення кола потенційних інвесторів.

Сукупність зазначених переваг визначає необхідність активного використання даного методу мінімізації кредитного ризику в АТ «Ідея Банк». При цьому у процесі реалізації механізму сек'юритизації активів можуть бути задіяні різні схеми, що відрізняються за складом учасників та порядком укладання відповідних угод. Відтак, пропонуємо декілька варіантів схем сек'юритизації. Зокрема, три варіанти, що можуть бути у перспективі використані АТ «Ідея Банк».

Перший варіант – найбільш простий спосіб сек'юритизації полягає у тому, що банк переоформляє власні активи, тобто кредитні вкладення, у цінні папери (наприклад, облігації), які продаються третім особам. При цьому викупна вартість указаних цінних паперів залежить від стану кредиту, що лежить в їх основі, тобто в кінцевому підсумку від величини кредитного ризику. У разі своєчасного погашення кредиту банк викупує облігації по номіналу. Якщо кредит пролонгується або не погашається у визначений термін банк здійснює купівлю облігацій з дисконтом, розмір якого залежить від рівня кредитного ризику. У результаті банківські активи набувають більшої диверсифікації.

Другий варіант – це випуск цінних паперів власного боргу банків (тих же облігацій), строки погашення яких збігаються зі строками погашення відповідних кредитів. Такий варіант сек'юритизації активів може бути

прийнятний і для інтенсивного розвитку ринку довгострокових позичкових капіталів, забезпечених акумульованими відповідним чином ресурсами. У перспективі може також набути поширення практика виділення однотипних зобов'язань за кредитами у певний пул, що формується у вигляді окремого філіалу чи трасту, а інвестори купують частки такого пулу.

Третій варіант – заснований на довірчому управлінні. Така схема сек'юритизації кредитного портфеля будується на основі договору довірчого управління сек'юритизованими (первинними) активами, переданими у загальну власність інвесторів (власників цінних паперів). Спочатку створюється пул кредитних вимог (кредитне покриття, загальний фонд банківського управління). Потім банк як власник кредитного пулу проводить емісію цінних паперів, переуступаючи інвесторам зараховані у покриття права вимоги по кредитах. За банком залишається довірче управління кредитним покриттям. Таким чином комерційний банк як довірчий керуючий кредитним покриттям продовжує здійснювати управління кредитами, включеними до пулу.

Загалом при плануванні рішення стосовно здійснення операцій сек'юритизації важливо досягти оптимального співвідношення затрат на використання тієї чи іншої схеми та вигоди від зниження кредитного ризику і вартості залучених ресурсів.

Ще одним перспективним напрямком удосконалення механізму управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк» може бути використання похідних цінних паперів – деривативів, оскільки використання лише традиційних способів захисту від кредитного ризику: застава, страхування, поручительства, гарантії знижують кредитний ризик на основі взаємної домовленості між учасниками кредитування, проте вони недостатньо гнучкі.

Кредитний дериватив можна визначити як двосторонній фінансовий договір між продавцем кредитного захисту і покупцем, в якому вони домовляються обмінювати очікуваний або математично обчислений грошовий потік при настанні кредитної події в майбутньому за певну плату

[34]. Кредитна подія найчастіше пов'язана із несприятливим розвитком ситуації щодо складових банківського кредитного портфеля, таким, як банкрутство, зниження кредитного рейтингу позичальника або значне зниження ринкової ціни активу. В результаті, кредитний ризик, пов'язаний із базисним активом (тобто наданими кредитами), перерозподіляється між сторонами без передачі самого активу.

Кредитні деривативи – це по суті контракти, за допомогою яких здійснюється передача кредитного ризику від покупця деривативу (тобто комерційного банку, що здійснює позичкові операції, супроводжувані відповідним ризиком) до його продавця (іншого банку, підприємства чи фінансової установи), що готовий прийняти на себе відповідний ризик [31]. При цьому кредитні деривативи є саме похідними інструментами, призначеними для управління кредитним ризиком, дозволяючи відокремити його від усіх інших ризиків, властивих визначеному інструменту, і перенести цей ризик від покупця кредитного захисту до продавця кредитного захисту.

Слід відзначити, що кредитні деривативи мають свої особливості порівняно із розглянутими нами вище інструментами сек'юритизації. У їх числі можна відзначити наступні:

- 1) кредитні деривативи не призначені для залучення ресурсів на відміну від інструментів сек'юритизації;
- 2) кредитні деривативи можуть сприяти зниженню регулятивного капіталу, сформованого відповідно до діючих в країні нормативних актів з урахуванням їх можливості передачі кредитного ризику;
- 3) кредитні деривативи не використовують спеціально створену юридичну особу для перенесення кредитного ризику, тоді як інструменти сек'юритизації використовують її;
- 4) кредитні деривативи переносять кредитний ризик на контрагента, шляхом синтетичного продажу активу, тоді як інструменти сек'юритизації переносять кредитний ризик шляхом справжнього продажу активів на баланс спеціально створеної юридичної особи (SPV);

5) кредитні деривативи не можуть використовуватися для зниження оподаткування, тоді як в інструментах сек'юрітизації використовується спеціально створена юридична особа, зареєстрована в зоні сприятливого оподаткування.

Важливо також наголосити, що кредитні деривативи є розрахунковими інструментами. При досягненні певного рівня ціни або при настанні певної події продавець даного інструмента виплачує покупцеві грошову суму. Тобто продавець не повинен вступати у будь які відносини і укласти угоди із стороною, яка оголосила дефолт.

Серед найбільш поширених типів кредитних деривативів, які сьогодні активно використовуються у банківській практиці розвинутих країн та можуть в перспективі використовуватися у якості ефективного інструмента управління банківськими кредитними портфелями як засіб мінімізації кредитного ризику, варто, на наш погляд, відзначити передусім кредитні дефолтні свопи, свопи на сукупний дохід, «пакетні» (або «корзинні») свопи, а також зв'язані кредитні ноти [31].

Кредитний дефолтний своп (Credit Default Swap) можна визначити двосторонній фінансовий контракт, за яким покупець кредитного захисту проводить періодичні виплати продавцеві кредитного захисту взамін на плату, обумовлений настанням кредитної події за вказаним активом (reference asset). Покупець захисту (тобто комерційний банк) є одночасно продавцем кредитного ризику, перекладаючи його внаслідок угоди про кредитний дефолтний своп на покупця ризику, тобто інвестора. Під час дії угоди банк з певною періодичністю виплачує інвестору суми фіксованої винагороди. Продавець захисту проводить платіж на користь покупця захисту лише в обумовлених випадках, що пов'язані з визначеним активом: зниження рейтингу позичальника, банкрутство, реструктуризація боргу. Після чого дія угоди припиняється.

Інший поширений тип кредитних деривативів – своп на сукупний дохід (Total Return Swap). Своп на сукупний дохід є двосторонньою угодою, за

якою всі доходи, що надходять за певним активом протягом обумовленого періоду часу, обмінюються на інші періодичні виплати [31]. Покупець кредитного захисту, тобто банк, зобов'язується проводити періодичні виплати у розмірі, що дорівнює загальній прибутковості за вказаним активом. У свою чергу, продавець захисту приймає на себе зобов'язання по виплатах за цим активом по заздалегідь визначеній відсотковій ставці, наприклад прибутковості еквівалентних державних облігацій (або ставці LIBOR) плюс кредитний спред. Якщо вартість активу знижується, то покупець захисту отримує виплати від інвестора, якщо ж вартість активу зростає, то платежі своп на сукупний дохід забезпечує захист не тільки від кредитного, але й від ринкового ризику, пов'язаного із володінням певним активом. Це досягається на основі переоцінки за ринковою вартістю без прямого продажу такого активу. По суті, укладення свопу на сукупний дохід еквівалентно передачі всіх ризиків за активом, що лежить в його основі, без його прямого продажу.

«Пакетні» або «корзинні» свопи (Basket Default Swaps) – це вид кредитних деривативів, при яких банк, купує захист цілого пакету запозичень, а продавець захисту зобов'язується покрити збиток, що виникає тільки внаслідок першого дефолту в групі застрахованих активів [31]. Операція після цього вважається завершеною і за новими дефолтами продавець захисту вже відповідальності не несе. У якості базового активу по «пакетних» свопах виступає не один кредитний продукт, а сформований кредитний портфель. Таким чином, настання негативної кредитної події, у разі якої банк, що страхується від ризику, отримує кошти, прив'язано не до одного активу, а до цілої «корзини» активів, тобто кредитного портфеля. Сторони можуть зазначити в угоді різні кредитні події, включаючи дефолт по одному із включених в корзину активів або по цілій їх групі протягом вказаного терміну. Якщо зобов'язання, що витікають із об'єкту свопу, не виконуються, контрагент банку – покупець кредитного захисту зобов'язаний виплатити йому обумовлену заздалегідь суму. Після цього дія свопу припиняється.

Зв'язані кредитні ноти (Credit-Linked Notes) – це середньострокові цінні папери із плаваючою ставкою, забезпечені виплатами по кредитах або інших цінних паперах. При цьому, інвестор приймає на себе не тільки ризик по активах, що виступають забезпеченням по пов'язаних кредитних нотах, але й ризик, пов'язаний з діяльністю емітента випущених цінних паперів [31]. У порівнянні з іншими способами залучення фінансування з міжнародних ринків капіталу ноти володіють рядом переваг. Наприклад, від синдикованого кредитування вони відрізняються ширшим колом потенційних інвесторів, можливістю гнучкого управління кредитами за допомогою випуску додаткових траншів та створення вторинного ринку нот, що призводить до зниження вартості залучених коштів в майбутньому.

Розглянуті вище основні види кредитних деривативів дозволяють банківському ризик-менеджменту будувати на їх основі інноваційні кредитні інструменти, що дозволяють гнучко й ефективно управляти кредитними ризиками у мінливих і непередбачуваних умовах вітчизняного фінансового ринку. Це, у свою чергу, значно розширить спектр застосовуваного АТ «Ідея Банк» фінансового інструментарію і підвищить якість та ефективність управління кредитним портфелем.

3.2. Оптимізація структури кредитного портфеля банку в контексті підвищення ефективності управління кредитною діяльністю

Формування кредитного портфеля є одним із головних аспектів діяльності банку, що дозволяє більш чітко реалізовувати тактику та стратегію розвитку комерційного банку, зростання його можливостей кредитування клієнтів і ділової активності на конкурентному ринку. АТ «Ідея Банк» віддає перевагу короткостроковому кредитуванню, що обумовлено високим рівнем ризику довгострокових кредитів. Крім того, практика банківської діяльності свідчить, що кредитний портфель фізичних осіб має більшу стабільність ніж

кредитний портфель юридичних осіб, тому подальше збільшення споживчого кредитування у діяльності АТ «Ідея Банк» сприятиме зменшенню прострочених і сумнівних позик у кредитному портфелі. Водночас зміни, що відбулися протягом періоду дослідження в структурі кредитного портфеля, а саме щорічне зростання частки резервів в кредитному портфелі, які безумовно, вплинули на зниження частки наданих кредитів, що зменшилась з 88 % до 57 %, спричинили необхідність визначити його оптимальну структуру. З огляду на вказане, пропонуємо оптимізувати структуру кредитного портфеля банку з метою зниження кредитного ризику та одночасної максимізації доходу від кредитних операцій, що позитивно відобразиться на загальних показниках ефективності діяльності банку.

Математичною моделлю цієї задачі є лінійна оптимізаційна модель, цільовою функцією якої є прибуток банку від кредитних операцій. Функцію прибутку в роботі позначено Z . Вона залежить від часток ресурсів, вкладених у різні кредитні операції.

Припустимо, що банк пропонує кредитну програму, яка, відповідно до умов кредитування і типу позичальників, складається з n видів кредиту. Тоді x_j ($j = 1, \dots, n$) – це частка ресурсів, спрямованих банком на надання кредиту j -го виду. Дохідність кожного виду кредиту виразимо його річною ефективною кредитною ставкою r_j . Витрати банку на здійснення кредитної діяльності в роботі позначимо як C . Вони складаються з процентних витрат (плати за залучені та запозичені ресурси), комісійних, операційних витрат і відрахувань до резервів. Тоді цільова функція моделі набуде такого вигляду:

$$Z = \left(\sum_{j=1}^n x_j r_j \right) - C \rightarrow \max, \quad (3.1)$$

Далі необхідно сформулювати систему обмежень, яка передбачатиме поєднання різних умов для кредитного портфеля. Однією з вимог є ризик-менеджмент банку щодо структури кредитного портфеля. Ці вимоги ґрунтуються на таких основних методах зниження кредитного ризику портфеля, як диверсифікація, лімітування та створення резервів. З метою

забезпечення достатнього рівня диверсифікації можуть бути встановлені обмеження, згідно з якими частка кожного виду кредиту не повинна бути меншою від певної частки ($d\%$) сукупного кредитного портфеля.

Певні види кредитів є більш ризикованими для банку, наприклад довгострокові кредити (кредит під заставу нерухомості, кредит на купівлю нерухомості) та кредити готівкою («На Старт», «Єдиний», «Зустрічна пропозиція», «Онлайн Кредит») цільове використання яких не може бути проконтрольоване банком. До цих видів кредитів застосовується лімітування шляхом обмеження їхньої суми певною часткою $h\%$ сукупного кредитного портфеля. Надмірна обережність у кредитній діяльності може призвести до недостатніх або навіть від'ємних фінансових результатів, тому частка низько ефективних кредитів не повинна бути більшою від $g\%$ кредитного портфеля банку. Припустимо, що ризик-менеджментом банку встановлено середні по банкам значення вказаних часток, а саме: $d\% = 2\%$; $h\% = 50\%$; $g\% = 33\%$.

Кредитами з підвищеним ризиком вважаються кредити готівкою, надані за допомогою кредитної картки, автокредити, іпотечні кредити, споживчі до 10 років, бланкові овердрафти й експрес-кредити без застави. До низькоефективних кредитів відносяться ті, ефективні ставки за якими нижчі за 10% .

Також до системи обмежень в роботі включено вимогу про максимальний розмір кредитного портфеля. Загальна сума ресурсів банку на останню звітну дату (сума зобов'язань та власного капіталу) становить 5 082 млн грн. Для збільшення точності розрахунків бажано враховувати лише ту частку ресурсів, яку АТ «Ідея Банк» має намір вкласти саме в кредитні операції. За період дослідження кредитний портфель в середньому займав 75% від загальної суми активів, тож на початковому етапі в роботі приймається, що сума всіх кредитів не перевищує 75% наявних ресурсів банку (P):

$$\sum_{j=1}^n x_j \leq 0,75 \times P, \quad (3.2)$$

Банк пропонує 14 видів кредитних продуктів для фізичних осіб та бізнесу (табл. 3.1), які різняться за позичальниками, термінами, граничними сумами, забезпеченням, відсотковими ставками, характером цільового використання тощо (Додаток В). Тому інструментальними змінними запропонованої моделі будуть x_j ($j = 1, \dots, 14$) – обсяги коштів, які банк може надати в кредит кожного виду.

Таблиця 3.1. Перелік та вартість кредитних операцій АТ «Ідея Банк»

№ з/п	Вид кредиту	Річна ефективна кредитна ставка, %
Кредити фізичним особам		
1.	«На Старт»	55,00 %
2.	«Єдиний»	34,87 %
3.	«Зустрічна пропозиція»	55,00 %
4.	«Онлайн Кредит»	53,00 %
5.	«Домашній»	40,79 %
6.	Кредит під заставу нерухомості	22,99 %
7.	Кредит на купівлю нерухомості	22,99 %
8.	Кредитна карта «Card Blanche White»	59,95 %
9.	Кредитна карта «Card Blanche Blue»	102,96 %
10.	Кредитна карта «Card Blanche Online»	63,19 %
11.	Кредитна карта «Подорожник»	59,95 %
Кредити для бізнесу		
12.	Мікrokредит для ФОП	36,79 %
13.	Легкий Бізнес	29,41 %
14.	«Кредит на розвиток бізнесу ФОП»	26,41 %

*Примітка. Складено за даними [28; 29; 39; 47].

При розрахунку необхідно використати дані про витрати банку, що представлені в таблиці 3.2. З вказаної таблиці видно, що за підсумками 2020 року $C = 1\,216,9$ млн грн. Звісно, що для отримання точніших результатів бажано взяти до розрахунку лише ту частину витрат, які пов'язані саме з кредитною діяльністю, адже банк проводить й інші активні операції, що потребують видатків. Але оприлюднена фінансова звітність не містить таких даних.

Таблиця 3.2. Розрахунок витрат банку на здійснення кредитної діяльності

№ з/п	Витрати	Обсяг витрат станом на 31.12.2020 р., млн грн
1.	Процентні витрати	532,2
2.	Комісійні витрати	121,9
3.	Адміністративні та інші операційні витрати	216,2
4.	Відрахування до резерву під знецінення кредитів	346,6
5.	Загалом	1216,9

*Примітка. Складено за даними [55].

Таким чином, з урахуванням всіх вище наданих обмежень, математична модель оптимальної структури кредитного портфеля комерційного банку буде виглядати наступним чином:

$$\begin{aligned}
 Z = & 0,55 x_1 + 0,3487 x_2 + 0,55 x_3 + 0,53 x_4 + 0,4079 x_5 + 0,2299 x_6 + \\
 & + 0,2299 x_7 + 0,5995 x_8 + 0,7196 x_9 + 0,6319 x_{10} + 0,5995 x_{11} + 0,3679 x_{12} + \\
 & + 0,2941 x_{13} + 0,2641 x_{14} - 1216,9 \rightarrow \max
 \end{aligned}$$

$$\left\{ \begin{array}{l}
 x_1 \geq 0,02 \times (x_1 + \dots + x_{14}) \\
 \dots \\
 x_{14} \geq 0,02 \times (x_1 + \dots + x_{14}) \\
 x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_6 + x_7 \leq 0,5 \cdot (x_1 + \dots + x_{14}) \\
 x_8 + x_9 + x_{10} + x_{11} \leq 0,33 \cdot (x_1 + \dots + x_{14}) \\
 x_1 + \dots + x_{14} \leq 0,75 \times 5082 \\
 x_j \geq 0, \quad j = 1, \dots, 14.
 \end{array} \right. \quad (3.3)$$

Розв'яжемо вказану функцію за допомогою функції програми Excel «Пошук розв'язку». Представимо результати реалізації запропонованої моделі (3.3) та обчислимо оптимальну структуру кредитного портфеля для АТ «Ідея Банк» (табл.3. 4).

Розрахунки показали, що при поточних кредитних ставках й при частці кредитного портфеля в обсязі 75 % в загальних активах банку, чистий процентний дохід банку зросте на 25,6 %, а оптимальна його структура наочно представлена на рисунку 3.3.

Таблиця 3.4. Результати розрахунку оптимальної структури кредитного портфеля та прогнозного прибутку АТ «Ідея Банк»

№ з/п	Вид кредиту	Річна ефективна кредитна ставка, %	Прогнозна оптимальна частка кредиту в кредитному портфелі, %	Прогнозне значення змінної (x_j), млн грн	Прогнозний процентний дохід (Z), млн грн
1	«На Старт»	55,00 %	40,00%	1524,60	838,53
2	«Єдиний»	34,87 %	2,00%	76,23	26,58
3	«Зустрічна пропозиція»	55,00 %	2,00%	76,23	41,93
4	«Онлайн Кредит»	53,00 %	2,00%	76,23	40,40
5	«Домашній»	40,79 %	11,00%	419,27	171,02
6	Кредит під заставу нерухомості	22,99 %	2,00%	76,23	17,53
7	Кредит на купівлю нерухомості	22,99 %	2,00%	76,23	17,53
8	Кредитна карта «Card Blanche White»	59,95 %	2,00%	76,23	45,70
9	Кредитна карта «Card Blanche Blue»	71,96 %	27,00%	1029,105	740,54
10	Кредитна карта «Card Blanche Online»	63,19 %	2,00%	76,23	48,17
11	Кредитна карта «Подорожник»	59,95 %	2,00%	76,23	45,70
12	Мікrokредит для ФОП	36,79 %	2,00%	76,23	28,05
13	Легкий Бізнес	29,41 %	2,00%	76,23	22,42
14	«Кредит на розвиток бізнесу ФОП»	26,41 %	2,00%	76,23	20,13
ВСЬОГО			100%	3811,50	2104,22

*Примітка. Розраховано за даними [28; 29; 39; 47].

З рисунка 3.3 видно, що найбільшу частку пропонується сформувати за рахунок кредитного продукту «На старт» (частка даного виду кредиту становить 40 % в загальному портфелі. Також значну частку займає кредитування за допомогою кредитної картки «Card Blanche Blue» (27 %) та кредитний продукт «Домашній» (11 %). Всі інші частки пропонується сформувати на рівні 2%, як й було введено системою обмежень.

Кредитна політика банку із часом може трансформуватися залежно від кон'юнктури ринку або зміни стратегічних цілей банку. У цьому випадку система обмежень моделі може бути скоригована, тому в результаті дасть інший оптимальний розподіл кредитного портфеля. За результатами

проведених розрахунків із застосуванням моделі оптимальної структури кредитного портфеля досліджуваного банку з метою максимізації прибутку, відбудеться покращення ряду показників ефективності, зокрема, процентного доходу та чистого процентного доходу (за умови незмінних процентних витрат).

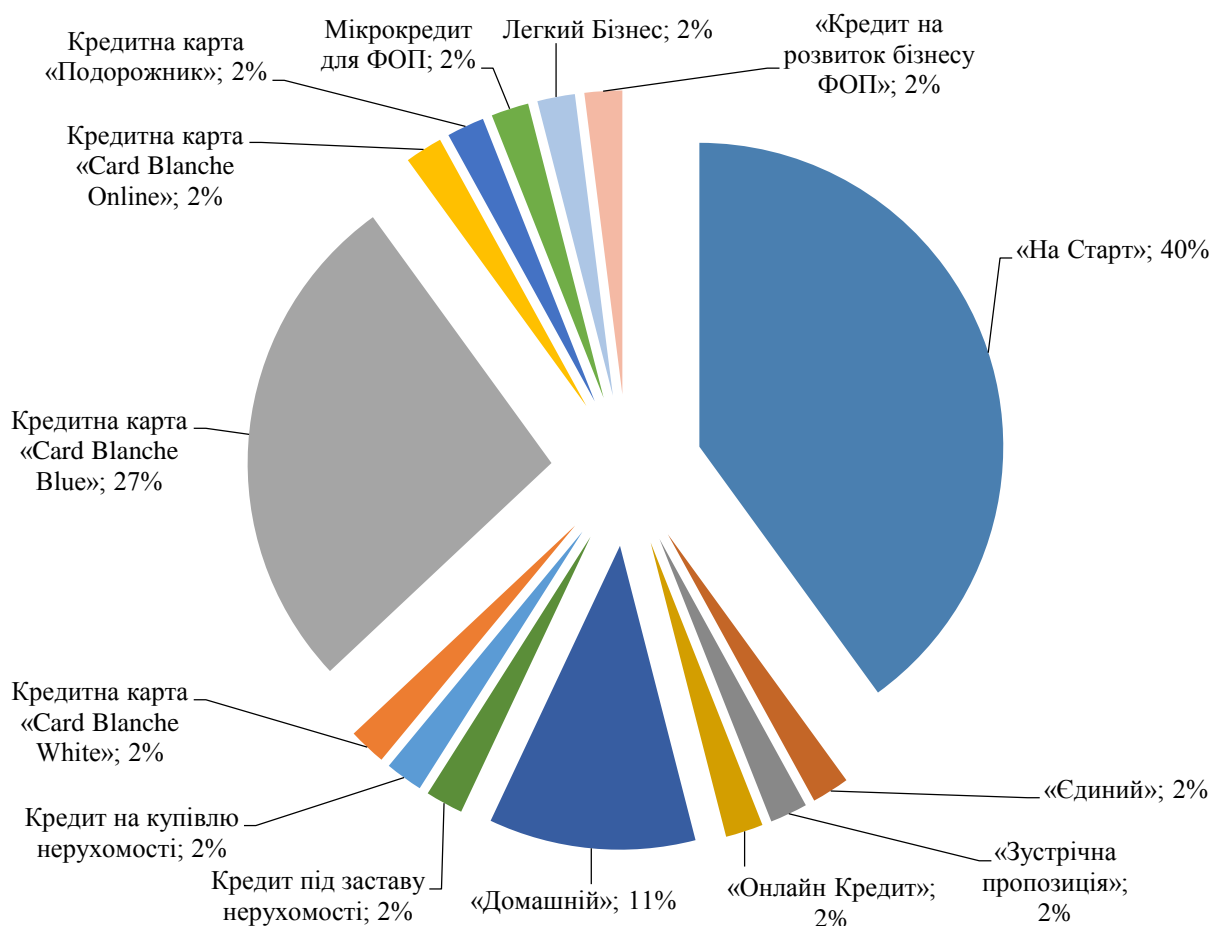

Рисунок 3.3 – Оптимальна структура кредитного портфеля
АТ «Ідея Банк»

*Примітка. Складено автором.

Таким чином, при застосуванні запропонованої моделі формування кредитного портфеля за рахунок планування обсягу окремих кредитних операцій, відбудеться зростання обсягу процентного доходу, а відтак і загального підвищення ефективності діяльності банку та зростання його фінансових результатів.

ВИСНОВКИ

Здійснивши наукове обґрунтування теоретичних і практичних аспектів управління кредитним портфелем комерційного банку, визначивши напрями удосконалення управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк» встановлено такі основні положення:

1) Визначено суть поняття «управління кредитним портфелем банку» як послідовність цілеспрямованого впливу керуючої системи на керовану, впродовж реалізації якого банк ідентифікує ризикоутворюючі фактори виникнення структурних компонент кредитного ризику, оцінює їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює ризикові позиції з метою його мінімізації, забезпечення ліквідності, дохідності та надійності кредитного портфеля. До основних елементів управління кредитним портфелем комерційного банку належать організаційна структура управління кредитним портфелем; стратегії і тактики кредитної політики; внутрішні нормативні документи, що регламентують кредитний процес; кредитний портфель банку.

2) Встановлено, що для забезпечення вчасного прийняття управлінських рішень стосовно формування оптимального кредитного портфеля необхідно використати методичний інструментарій оцінки ефективності управління кредитним портфелем. Доведено, що таку оцінку слід проводити використовуючи коефіцієнтний метод, який полягає в обчисленні та аналізі таких показників, як: агрегованих показників якості управління кредитним портфелем; показників достатності резервів банку для покриття збитків; показників дохідності кредитного портфеля.

Виявлено, що вагому роль у процесі застосування методичного інструментарію оцінювання ефективності управління кредитним портфелем комерційного банку відведено оцінці кредитної діяльності банку з погляду виконання економічних нормативів кредитного ризику НБУ (Н7 Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; Н8 Норматив великих кредитних ризиків; Н9 Норматив максимального розміру

кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами). Доведено, що при здійсненні оцінки ефективності управління кредитним портфелем банку доречно проводити аналіз його загального фінансового стану з метою визначення загальної ефективності управління банківською установою, а відтак і кредитною діяльністю, оскільки така діяльність виступає основним видом надання послуг банку.

3) Охарактеризовано особливості управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк», перевагами якого є його організаційна структура та внутрішні документи (Декларація схильності до ризиків), що регламентують організацію кредитних відносин банку з клієнтами. Структурними підрозділами банку, які здійснюють управління кредитним портфелем є Наглядова Рада Банку, Правління, Комітет із Управління Активами, Пасивами і Тарифами (КУАПіТ), Кредитний комітет, Комітет із управління операційними ризиками, Комітет кредитного ризику, а також Департамент управління ризиками.

Здійснено оцінку керованої підсистеми управління (об'єкта управління) – кредитного портфеля АТ «Ідея Банк», що сформований із кредитних продуктів, характерними рисами яких є їх простота отримання, швидке рішення по кредиту, переважно беззаставні кредити, високі відсоткові ставки. Встановлено, що в структурі кредитного портфеля АТ «Ідея Банк» у 2016-2020 роках найбільшу частку займали кредити надані фізичним особам на поточні потреби, причому спостерігалась щорічна тенденція до збільшення їх частки, так у 2016 році вона становила 69,13 %, а в 2020 році – 99,18 %.

4) Проведено аналіз ефективності управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк» за результатами якого виявлено зниження якості кредитного портфеля банку в 2016-2020 роках, що підтверджує зниження якості кредитного портфеля банку внаслідок збільшення на 50 % частки дефолтних активів в кредитному портфелі, зменшення на 21 % коефіцієнта покриття кредитного ризику капіталом банку, зменшення на 48 % частки якісних позик

в кредитному портфелі, збільшення на 11 % частки списаних позичок в кредитному портфелі, збільшення на 61 % загальної суми сформованих резервів під зменшення корисності кредитів, зниження на 31 % частки наданих кредитів. Вказані зміни в структурі кредитного портфеля банку спричинили необхідність визначити його оптимальну структуру.

5) Запропоновано удосконалити управління кредитним портфелем АТ «Ідея Банк» шляхом використання перспективних методів управління кредитним ризиком (сек'юритизацію та використання кредитних деривативів), доповнивши ними систему кредитного ризик-менеджменту банку. Їх застосування дозволить АТ «Ідея Банк» гнучко і ефективно управляти кредитними ризиками у мінливих і непередбачуваних умовах фінансового ринку, значно розширить спектр застосовуваного банком фінансового інструментарію та підвищить ефективність управління кредитним портфелем.

б) Визначено оптимальну структуру кредитного портфеля АТ «Ідея Банк», яка сформована на 40 % з кредитного продукту «На старт», на 27 % – кредитування за допомогою кредитної картки «Card Blanche Blue», на 11 % – кредитного продукту «Домашній» та 22 % – всіх інших кредитних продуктів по 2 % кожний за умови збереження поточних кредитних ставок й при частці кредитного портфеля в обсязі 75 % в загальних активах банку. Результатом запропонованої оптимізації чистий процентний дохід банку зросте на 25,6 %.

Застосування оптимізаційної моделі формування кредитного портфеля АТ «Ідея Банк» шляхом планування частки окремих кредитних операцій забезпечить зростання обсягу процентного доходу, а відтак і загального підвищення ефективності діяльності банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз банківської діяльності: підручник. [А. М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича]. К.: КНЕУ, 2004. 599 с. URL: <https://buklib.net/books/28386/>.
2. Банківська система: підручник. [М. І. Крупка, Є. М. Андрущак, Н.Г. Пайтра та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 556 с.
3. Банківські операції: підруч. За ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської. К.: Знання, 2006. 727 с.
4. Банківські операції: підручник. За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. 696 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/529/1/bankivski%20operacii.pdf>
5. Болгар Т. М. Проблемні кредити банків як результат реалізації кредитного ризику. *Економічний нобелівський вісник*. 2014. № 1 (7). С. 50-58.
6. Бондаренко Л. А., Стародубцева Т. В. Оцінка портфеля проблемних кредитів комерційних банків України в контексті забезпечення стабільності банківської системи. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2014. № 2 (20). С. 169–172.
7. Бровко Л. І., Сорока Ю. В., Бровко Є. І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 85-89.
8. Бугель Ю. В. Сек'юритизація як метод оптимізації управління ризиком кредитного портфеля комерційних банків. *Фінанси*. URL: <https://cutt.ly/CIN9fNE>.
9. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 2(27). С. 157–163.

10. Бугель Ю. Поняття кредитного портфеля комерційного банку та необхідність ефективного управління ним. *Світ фінансів*. 2011. № 2. С. 98-107.

11. Бурлаєнко Т.І. Особливості управління кредитним портфелем банку. *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського*. 2016. №14. С. 744–748.

12. Волков С. С. Українській сек'юритизації бути чи не бути? *Економіка і прогнозування*. 2019. № 2. С. 154-159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2019_2_10.

13. Волкова Н.І. Модель оцінювання ризику кредитного портфеля банку. *Економіка і регіон*. 2015. № 1. С. 11-17.

14. Демчук Н.І. Загальний підхід до концепції та процесу управління банківськими ризиками. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 1049–1052. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/216.pdf>.

15. Дзюблюк О. В., Малахова О. Л. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки: монографія. Тернопіль: Вектор, 2008. 324 с.

16. Довгань Ж. М. Особливості управління кредитною діяльністю банківських установ у сучасних умовах. *Світ фінансів*. 2015. № 4. С. 43-55. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/download/902/910>.

17. Дріга О.П. Облік і аналіз сек'юритизації активів: монографія. М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Дніпро: НГУ, 2016. 212 с.

18. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції станом на 1 грудня 2018 року. URL: <https://ideabank.ua/sites/default/files/import/finance/1674/norm011218.pdf>

19. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням № 290 станом на 1 грудня 2019 року. URL: <https://ideabank.ua/sites/default/files/2019-12/norm011219.pdf>

20. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням № 290 станом на 1 грудня 2020 року. URL: <https://ideabank.ua/sites/default/files/2020-12/norm011220.pdf>

21. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2021-12-01.xlsx.

22. Затворницький К.С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. *Фінансовий простір*. 2018. № 4 (32). С. 99-106. URL: <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1804/18zkskpb.pdf>.

23. Зверук Л. А., Лисенко Т. С. Управління кредитною діяльністю банківських установ: сутність, практика, напрями вдосконалення. *Бізнес Інформ*. 2019. №1. С. 349–357. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-1_0-pages-349_357.pdf.

24. Калініченко Л.Л., Горбунова Т. Теоретичні аспекти формування кредитного портфеля банків. *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 6. С. 695-698. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/143.pdf>.

25. Карпчук Л.А. Оцінка механізму управління кредитним портфелем комерційних банків України в сучасних умовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2016. № 3 (31). С. 21-26.

26. Коваленко В.В. Управління кредитним портфелем в умовах фінансової невизначеності функціонування банків. *Регіональна економіка та управління*. 2016. №1(08). С. 60-63.

27. Кравчук І. С. Сек'юритизація активів у європейському фінансовому просторі. *Облік і фінанси*. 2017. № 2. С. 91-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2017_2_15.

28. Кредити готівкою приватним особам. Офіційний сайт Ідея Банк. URL: <https://ideabank.ua/uk/cash-credits>.

29. Кредити для бізнесу. Офіційний сайт Ідея Банк. URL: <https://ideabank.ua/uk/business/credits>.

30. Крупка М. І. Банківські операції: підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І.Франка, 2011. 312 с.

31. Лаврик О. Л. Сек'юритизація та кредитний дериватив як потужний інструменти в управлінні кредитним ризиком банківських установ. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2014. Том 18. № 1. С. 188-194.*

32. Лисенок О. В. Теоретико-методологічні відмінності диверсифікації та сек'юритизації кредитного портфеля банку. *Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 4. С. 99-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2020_4_15.*

33. Масалигіна В. В., Деркач А. А. Теоретико-методологічні підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку. *Вісник економіки транспорту і промисловості. 2016. № 56. С. 145-152.*

34. Миськів Г. В. Кредитні деривативи як новітні інструменти кредитного ринку. *Ефективна економіка. 2014. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3177>.*

35. Міщенко В. І., Науменкова С. В., Шаповал О. А. Сек'юритизація споживчих кредитів. *Актуальні проблеми економіки. 2016. №12 (186). С. 311-321.*

36. Нові підходи НБУ до визначення непрацюючих активів/кредитів. Київ. 2017. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=48421073>.

37. Огляд банківського сектору. Серпень 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2021-08.pdf?v=4

38. Пірог В.В. Оцінювання якості кредитного портфеля банків з урахуванням виконання економічних нормативів НБУ. *Науковий вісник ЛНТУ України*. 2011. №2. С. 228-235.

39. Порівняння кредитних карток АТ «Ідея Банк». URL: <https://cutt.ly/AIBdJGP>.

40. Примостка Л. О., Козлов В. І. Моделювання ризику та прибутковості кредитного портфеля банку. *Вісник КЕФ КНЕУ імені В. Гетьмана*. 2011. № 1. С. 98-103.

41. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: 2-ге вид. К.: КНЕУ, 2004. 468 с.

42. Примостка Л.О., Чуб П.М., Карчева Г.Т. Управління банківськими ризиками: навчальний посібник. Київ: Київський національний економічний університет, 2016. 466 с.

43. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р №2121-III, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

44. Про валюту і валютні операції: Закону України від 21.06.2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

45. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова правління Національного банку України від 28.08.2001 року № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.

46. Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Постанова Національного банку України від 24.10.2011 року № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text>.

47. Про затвердження Положення про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг: Постанова правління Національного банку України від 28.11.2019 року № 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-19#Text>.

48. Про Національний банк України: Закон України від 20 травн. 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

49. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 року №4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.

50. Про схвалення Змін до Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Рішення правління Національного банку України від 24.09.2021 року № 488-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr488500-21#Text>.

51. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Рішення правління Національного банку України від 15.12.2017 року № 803-рш URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text>.

52. Рентабельність. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123599

53. Річна фінансова звітність АТ «Ідея Банк» за 2018 рік. URL: <https://cdn.ideabank.ua/sites/default/files/import/finance/1787/RFZ-2019.pdf>

54. Річна фінансова звітність АТ «Ідея Банк» за 2019 рік. URL: <https://cutt.ly/YYYY08zo>

55. Річна фінансова звітність АТ «Ідея Банк» за 2020 рік. URL: <https://cutt.ly/rYY2k4O>

56. Річна фінансова звітність ПАТ «Ідея Банк» за 2016 рік. URL: <https://cutt.ly/QOyJEZO>.

57. Річна фінансова звітність ПАТ «Ідея Банк» за 2017 рік. URL: <https://cdn.ideabank.ua/sites/default/files/import/finance/1364/10.pdf>

58. Рогожнікова Н. В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності банків України. *Фінансовий простір*. 2012. № 1 (15). С. 30-34.

59. Рясних Є.Г., Пономарьов А.А., Микитин М.О. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №2. С. 146-149.

60. Семенча І.Є., Ткачова А.А. Управління кредитним банком у сучасних економічних умовах в Україні: проблеми та шляхи подолання. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2014. №6. URL: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&Z=3117>.

61. Серик Ю.В. Управління кредитним портфелем банку. *Економіка і управління*. 2012. №4. С. 70-75.

62. Словник фінансово-правових термінів. [за заг. ред. д.ю.н., проф. Л.К. Воронової]. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Алерта, 2011. 558 с. URL: <https://cutt.ly/AYSKiKY>.

63. Современный финансово-кредитный словарь. Под общ. ред. М. Г. Лапусты, П. С. Никольского. М.: ИНФРА-М, 2002. 567 с.

64. Статут АТ «Ідея Банк». URL: <https://cutt.ly/2YUT47P>.

65. Степаненко С. В., Римар О. Г., Гулюк О. І. Методи вдосконалення управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/90.pdf.

66. Тиркало Р. Сек'юритизація активів банку: теоретична сутність і особливості здійснення. *Світ фінансів*. 2012. № 1. С. 102-109.

67. Финансово-кредитный энциклопедический словарь. Под общ. ред. А. Г. Грязновой. М.: Финансы и статистика, 2002. 1168 с.

68. Чуб П.М. Підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / П.М. Чуб; Київ. нац. екон. ун-т. К., 2003. 18 с.

69. Шпуганич А. В., Самарічева Т. А. Роль формування кредитного портфеля у забезпеченні регіонального розвитку. *Збірник праць учасників Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку» (27 жовтня 2021 р.)*. Том 1. Житомир: Поліський університет, 2021. 140 с. С. 105-108.

ДОДАТКИ

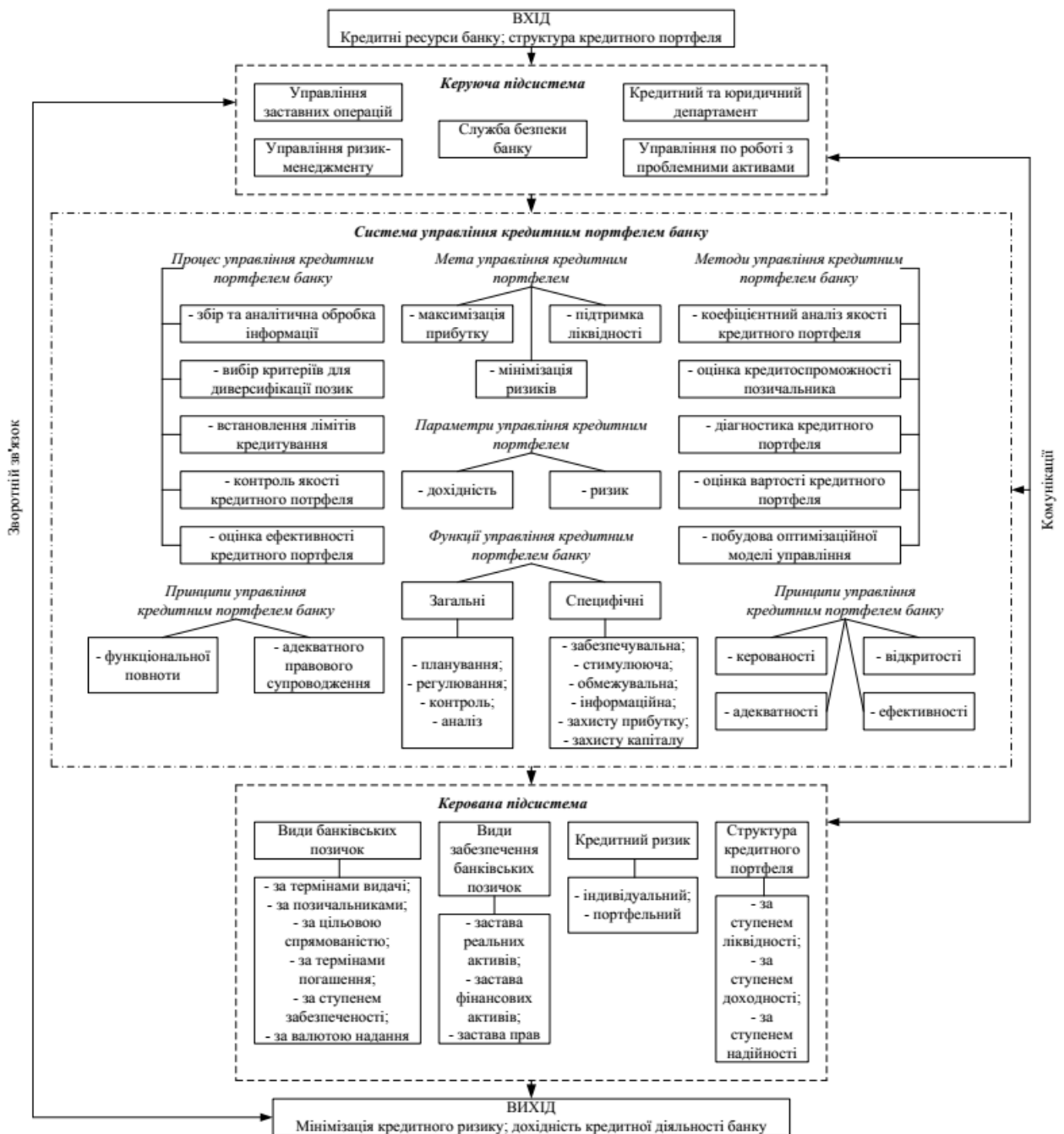

Рисунок А.1 – Модель управління кредитним портфелем комерційного банку

Джерело: [33].

Додаток Б

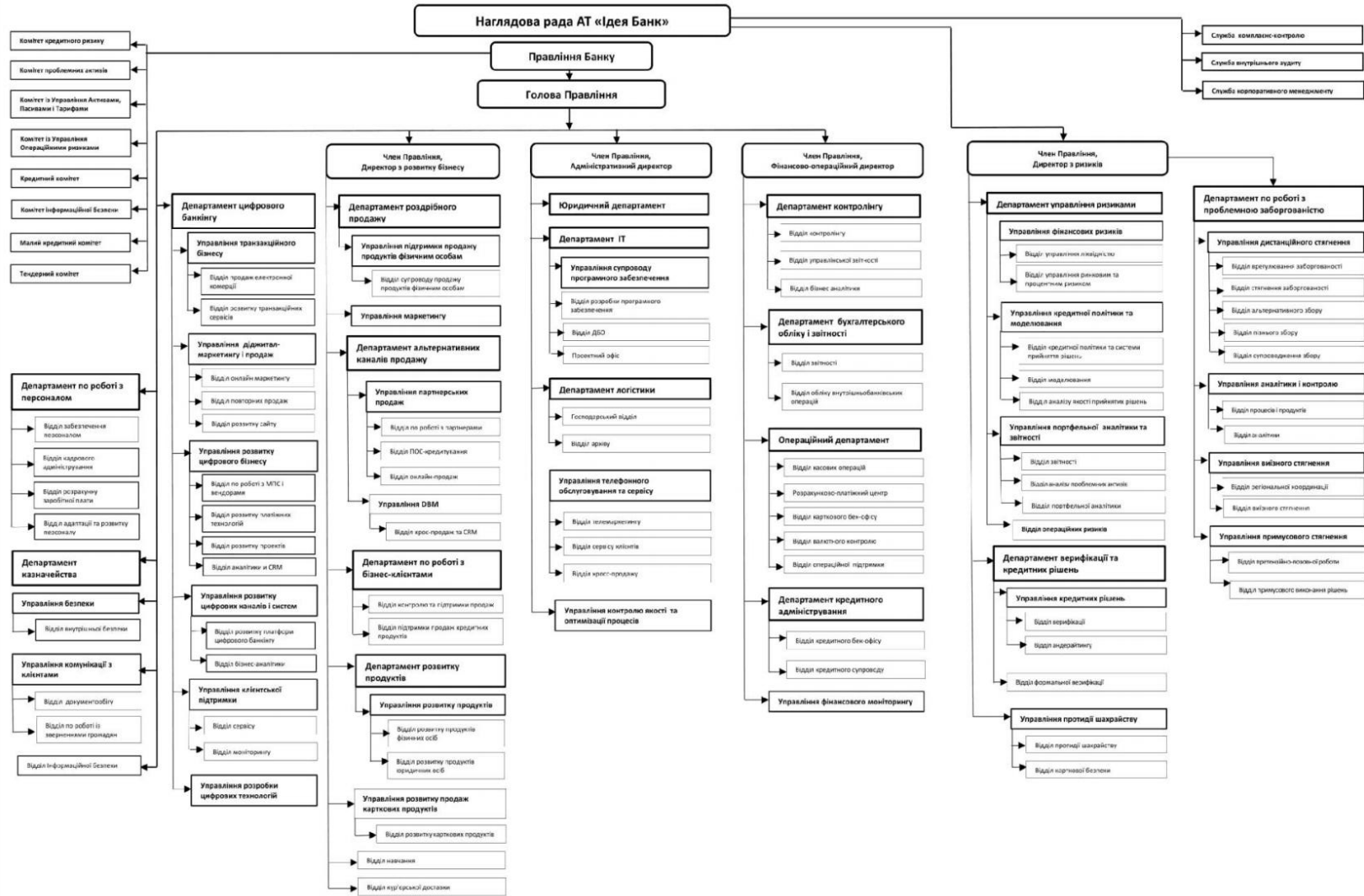

Рисунок Б.1 – Організаційна структура АТ «Ідея Банк» станом на 23.07.2020

Джерело: [55].

Додаток В

Таблиця В.1. Істотні характеристики кредитних продуктів для фізичних осіб АТ «Ідея Банк»

Основні умови кредиту	«На Старт»	«Єдиний»	«Зустрічна пропозиція»	«Онлайн Кредит»	«Домашній»	Кредит під заставу нерухомості	Кредит на купівлю нерухомості
Мета отримання кредиту	Поточні потреби		Поточні потреби та рефінансування кредитів в банках (в т.ч. Ідея Банк) та кредитних карт (за виключенням карт Ідея Банк)	споживчі цілі			на купівлю житлової нерухомості
Цільова група клієнтів	Клієнти – платоспроможні фізичні особи, резиденти України віком від 21 до 74 років 11 місяців на момент закінчення договору			Клієнти – платоспроможні фізичні особи, резиденти України віком від 21 до 64 років 11 місяців на момент закінчення договору	Клієнти – платоспроможні фізичні особи, резиденти України віком від 21 до 59 років 11 місяців на момент закінчення договору	Клієнти – платоспроможні фізичні особи, резиденти України віком від 25 до 64 років 11 місяців на момент завершення договору	
Сума/ліміт кредиту, грн	Від 1000 до 30 000	Від 1000 до 500 000		Від 1000 до 50 000	Від 1000 до 150 000	Від 200 000 до 2 000 000	
Строк кредитування	Від 12 міс. до 24 міс	Від 12 міс. до 60 міс		Від 12 міс. до 36 міс.	Від 12 міс. до 60 міс.	Від 36 міс. до 120 міс.	
Процентна ставка, відсотки річних	55%	На суму до 74999 грн. – 0,01%. На суму від 75000 грн. – 10,99%	На термін 12 міс. – 45%; На термін 18 міс. – 50%; На термін 24 -60 міс. – 55%	53 %	11,99%	16,5% - перший рік дії договору кредиту 22,99% - наступні роки дії договору кредиту	15,99% - перший рік дії договору кредиту 22,99% - наступні роки дії договору кредиту
Разовий страховий тариф, %	відсутній	Від 0% до 24%	На суму для рефінансування кредитів - 0 %. На додаткову суму для поточних потреб - 12 %.	відсутній	16,00%	відсутній	

Продовження Таблиці В.1.

Щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості, % (максимальне значення)	відсутня	На суму до 29999 грн. – 3,89% На суму від 30000 до 74999 грн. – 3,39% На суму від 75000 до 199999 грн. – 2,69% На суму від 200000 до 500000 грн. – 1,99%	Відсутня		2,40%	Відсутня	
Тип процентної ставки (фіксована/змінювана)	Змінювана. Річна змінювана процентна ставка визначається як змінна частина ставки, збільшена на Маржу Банку вказану в Договорі кредиту.	На суму до 74999 грн. – фіксована На суму від 75000 грн. – змінювана Річна змінювана процентна ставка визначається як змінна частина ставки, збільшена на Маржу Банку вказану в Договорі кредиту.	Змінювана. Річна змінювана процентна ставка визначається як змінна частина ставки, збільшена на Маржу Банку вказану в Договорі кредиту.	Фіксована	Змінювана. Річна змінювана процентна ставка визначається як змінна частина ставки, збільшена на Маржу Банку вказану в Договорі кредиту.	Змінювана. Змінна частина процентної ставки дорівнює потрійному значенню UIRD (Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб) (далі - Індекс) за 3 місячними депозитами на останній день попереднього місяця. Індекс використовується як база для визначення процентної ставки. Змінна частина процентної ставки переглядається та може змінюватись Банком щомісячно.	
Реальна річна процентна ставка, відсотки річних	71,10%	Від 59,4% до 133,4%	На суму для рефінансування кредитів Від 55% до 70%. На додаткову суму для поточних потреб Від 74% до 90%	Для суми 1000 грн. на 12 міс. – 66,7% Для суми 50000 грн. на 36 міс. – 66,8%	Для суми 1000 грн. на 12 міс. – 144,1% Для суми 150 000 грн. на 60 міс. – 81,4%	40,63%	40,26%

Примітка. Складено за даними [28; 47].

Додаток Г

Таблиця Г.1. Істотні характеристики кредитних продуктів для юридичних осіб АТ «Ідея Банк»

Основні умови кредиту	Мікрокредит для ФОП	Легкий Бізнес	«Кредит на розвиток бізнесу ФОП»
Мета отримання кредиту	споживчі цілі	відновлення бізнесу	фінансування та поповнення обігових коштів
Цільова група клієнтів	Клієнти – платоспроможні фізичні особи підприємці, резиденти України віком від 21 до 69 років 11 місяців на момент закінчення договору		
Сума/ліміт кредиту, грн	Від 10 800 до 500 000	Від 10 000 до 500 000	
Строк кредитування	Від 12 міс. до 30 міс.	Від 12 міс. до 36 міс.	
Процентна ставка, відсотки річних	На суму до 49 999 грн. – 24,99%. На суму від 50 000 – 69 999 грн.– 21,99%. На суму від 70 000 – 500000 грн.– 16,99%	0,01%	0,01%
Щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості, % (максимальне значення)	На суму до 49 999 грн. – від 1,50% до 2,30%. На суму від 50 000 до 69999 грн. – від 1,35% до 1,95%. На суму від 70 000 до 99999 грн. – від 1,35% до 1,90%. На суму від 100000 до 500000 грн.– від 1,35% до 1,65%	2,45%	2,20%
Разовий страховий тариф, %	Від 0% до 24%	2,45%	0,99%
Тип процентної ставки (фіксована/змінювана)	Змінювана. Річна змінювана процентна ставка визначається як змінна частина ставки, збільшена на Маржу Банку вказану в договорі кредиту.	Фіксована	Фіксована
Реальна річна процентна ставка, відсотки річних	Для суми 10800 грн. на 12 міс. – 99,6% Для суми 500 000 грн. на 30 міс. – 64,1%	Для суми 10 000 грн. на 12 міс. – 50,9% Для суми 500 000 грн. на 36 міс. – 54,2%	Для суми 10 000 грн. на 12 міс. – 50,9% Для суми 500 000 грн. на 36 міс. – 54,2%

Примітка. Складено за даними [29; 47].

Додаток Д

Таблиця Д.1. Динаміка та структура активів АТ «Ідея Банк» за 2016-2020 роки

Показники	2016		2017		2018		2019		2020		Темп приросту, %	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	2020р. до 2019р.	2020р. до 2016р.
Грошові кошти та їх еквіваленти	314,043	9,4	297,847	8,3	455,286	10,8	747,181	13,8	723,995	14,2	-3,1	130,5
Кошти в інших банках	0,022	0,0	0,094	0,0	0	0,0	0,000	0,0	0	0,0		-100,0
Кредити та аванси клієнтам	2425,216	72,3	2604,767	72,8	3305,699	78,6	4138,390	76,6	3790,052	74,6	-8,4	56,3
Цінні папери в портфелі банку на продаж	0,072	0,0	0,07	0,0	0	0,0	0,000	0,0	0	0,0	-	-100,0
Цінні папери в портфелі банку до погашення	372,142	11,1	405,517	11,3	0	0,0	0,000	0,0	0	0,0	-	-100,0
Інвестиційні цінні папери	0	0,0	0	0,0	198,204	4,7	169,299	3,1	142,503	2,8	-15,8	100,0
Інвестиційна нерухомість	8,074	0,2	7,544	0,2	7,769	0,2	7,256	0,1	7,112	0,1	-2,0	-11,9
Дебіторська заборгованість з поточного податку на прибуток	9,755	0,3	9,755	0,3	5,009	0,1	0,025	0,0	0,009	0,0	-64,0	-99,9
Відстрочені податкові активи	53,493	1,6	22,829	0,6	7,85	0,2	11,160	0,2	10,913	0,2	-2,2	-79,6
Основні засоби та нематеріальні активи	100,469	3,0	124,767	3,5	145,465	3,5	212,210	3,9	225,45	4,4	6,2	124,4
Інші фінансові активи	59,98	1,8	90,215	2,5	65,244	1,6	103,000	1,9	153,25	3,0	48,8	155,5
Інші нефінансові активи	12,86	0,4	15,533	0,4	14,169	0,3	17,114	0,3	28,712	0,6	67,8	123,3
Непоточні активи, класифіковані як утримувані для продажу	0,109	0,0	0,109	0,0	0,02	0,0	0,020	0,0	0,02	0,0	0,0	-81,7
Загальна сума активів	3356,235	100,0	3579,047	100,0	4204,715	100,0	5405,655	100,0	5082,016	100,0	-6,0	51,4

Примітка. Розраховано за даними [56; 57; 53; 54; 55].

Продовження Додатку Д

Таблиця Д.2. Динаміка та структура пасивів АТ «Ідея Банк» за 2016-2020 роки, млн грн

Показники	2016		2017		2018		2019		2020		Темп приросту, %	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	2020р. до 2019р.	2020р. до 2016р.
Зобов'язання												
Кошти банків	0	0,0	0	0,0	0,581	0,0	4,410	0,1	4,956	0,1	12,4	100,0
Кошти клієнтів	2860,443	85,2	2991,244	83,6	3284,349	78,1	4190,612	77,5	3827,894	75,3	-8,7	33,8
Боргові цінні папери, емітовані банком	75,3	2,2	14,454	0,4	1,768	0,0	0,669	0,0	0,649	0,0	-3,0	-99,1
Інші залучені кошти	0,428	0,0	0	0,0	0	0,0	0,000	0,0	0	0,0	-	-100,0
Кредиторська заборгованість щодо податку на прибуток	0,057	0,0	0	0,0	16,275	0,4	24,514	0,5	36,953	0,7	50,7	64729,8
Резерви та зобов'язання	0,009	0,0	0,108	0,0	0,009	0,0	0,001	0,0	0	0,0	-100,0	-100,0
Інші фінансові зобов'язання	34,926	1,0	27,1	0,8	52,326	1,2	105,500	2,0	113,468	2,2	7,6	224,9
Інші нефінансові зобов'язання	21,816	0,7	41,676	1,2	50,47	1,2	84,154	1,6	83,93	1,7	-0,3	284,7
Субординований борг	78,955	2,4	81,62	2,3	80,488	1,9	68,826	1,3	82,124	1,6	19,3	4,0
Власний капітал												
Статутний капітал	298,742	8,9	298,742	8,3	298,742	7,1	298,742	5,5	298,742	5,9	0,0	0,0
Емісійні різниці	120,972	3,6	120,972	3,4	120,972	2,9	120,972	2,2	120,972	2,4	0,0	0,0
Резервні та інші фонди банку	76,067	2,3	76,067	2,1	82,994	2,0	99,808	1,8	118,714	2,3	18,9	56,1
Резерви переоцінки	30,982	0,9	30,149	0,8	29,318	0,7	28,467	0,5	27,635	0,5	-2,9	-10,8
Нерозподілений прибуток	-242,462	-7,2	-103,085	-2,9	186,423	4,4	378,980	7,0	365,979	7,2	-3,4	-250,9
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань	3356,235	100,0	3579,047	100,0	4204,715	100,0	5405,655	100,0	5082,016	100,0	-6,0	51,4

Примітка. Розраховано за даними [56; 57; 53; 54; 55].

Виконала студентка
магістратури за спеціальністю
072 Фінанси, банківська справа
та страхування
« ____ » січня 2022 р.

Підпис

А. В. Шпуганич

Ініціали, прізвище

Науковий керівник
доцентка кафедри,
к.е.н.
« ____ » січня 2022 р.

Підпис

Т. А. Самарічева

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:
завідувачка кафедри,
к.е.н., доцентка
« ____ » січня 2022 р.

Підпис

Н. П. Захаркевич

Ініціали, прізвище